

DET KONGELEGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Prop. 105 L

(2010–2011)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i straffeprosesslova mv.
(etterforskningsplikt mv.)

Innhald

1	Hovudinnhaldet i proposisjonen	5	4	Straffebod mot vald i nære relasjonar	23
2	Bakgrunnen for lovframlegget om innføring av etterforsningsplikt	6	5	Økonomiske og administrative konsekvensar	24
			5.1	Endringa i straffeprosesslova	24
			5.2	Endringane i straffelova 1902 og straffelova 2005	25
3	Nytt framlegg om utvida tilgang til etterforsking når barn døyr plutsleg og uventa	8	6	Merknader til dei enkelte føresegnene	26
3.1	Gjeldande rett	8	6.1	Til endringane i straffelova 1902 ...	26
3.2	Obligatorisk tilbod om dødsstadundersøking i regi av helsetenesta - rettstilstanden i andre land	11	6.2	Til endringa i straffeprosesslova ...	26
3.2.1	Bakgrunn	11	6.3	Til endringane i straffelova 2005 ...	26
3.2.2	Førespurnad til Norden, Frankrike, Nederland, Storbritannia og Tyskland	11	6.4	Til iverksetjingsføresegna	26
3.2.3	Utgreiing frå dei nordiske landa ..	12			
3.2.3.1	Danmark	12			
3.2.3.2	Finland	12			
3.2.3.3	Sverige	13			
3.2.3.4	Island	13			
3.2.4	Frankrike	14			
3.2.5	Nederland	14			
3.2.6	Storbritannia	14			
3.2.7	Tyskland	15			
3.2.8	Forholdet til det obligatoriske tilbodet om frivillig undersøking av dødsstaden i regi av helsetenesta	16			
3.3	Utvida tilgang til etterforsking	16			
3.3.1	Framlegget som vart sendt på høyring	16			
3.3.1.1	Etterforsningsplikt	16			
3.3.1.2	Bortlegging	16			
3.3.2	Høyringsfråsegnene	17			
3.3.2.1	Etterforsningsplikt	17			
3.3.2.2	Nærmare avgrensing av etterforsningsplikta – lovteknisk utforming	17			
3.3.2.3	Bortlegging	19			
3.3.3	Departementets vurdering etter høyringa	20			
3.3.3.1	Etterforsningsplikt – omfang og lovteknisk utforming	20			
3.3.3.2	Bortlegging	21			
				Forslag til lov om endringar i straffeprosesslova mv. (etterforsningsplikt mv.)	27
				Vedlegg	
			1	Brev fra Justitieministeriet i Finland 26. april 2010 til Justis- og politidepartementet	28
			2	Brev fra Justitedepartementet i Sverige 27. april 2010 til Justis- og politidepartementet	30
			3	Brev fra Justits- og Menneskerettighedsministeriet i Island 31. mai 2010 til Justis- og politidepartementet	31
			4	Brev fra Ministerie van Justitie i Nederland 3. juni 2010 til Justis- og politidepartementet	32
			5	Brev fra Ministry of Justice i Storbritannia 20. juli 2010 til Justis- og politidepartementet	33
			6	Brev fra Bundesministerium der Justiz i Tyskland 9. august 2010 til Justis- og politidepartementet	35
			7	Brev fra Justitsministeriet i Danmark 21. september 2010 til Justis- og politidepartementet	36
			8	Brev fra Ministère de la Justice i Frankrike 16. mars 2011 til Justis- og politidepartementet	37

DET KONGELEGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Prop. 105 L

(2010–2011)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringar i straffeprosesslova mv. (etterforskningsplikt mv.)

*Tilråding frå Justis- og politidepartementet av 29. april 2011,
godkjend i statsråd same dagen.
(Regjeringa Stoltenberg II)*

1 Hovudinnhaldet i proposisjonen

I proposisjonen gjer Justisdepartementet framlegg om å innføre ei plikt for politiet eller påtalemakta til å etterforske når barn døyr plutselig og uventa, utan omsyn til om det ligg føre mistanke om straffbart forhold. Framlegget går ut på at det i straffeprosesslova blir teke inn ei føresegn som gir løyve til å etterforske i saker som nemnt, og at

løyvet blir kombinert med ei plikt i påtaleinstruksen til å gjennomføre slik etterforsking. I tillegg gjerast det framlegg om å endre straffelova 1902 og straffelova 2005 slik at straffebodet mot vald i nære relasjonar uttrykkjeleg omfattar vald mot noverande og tidlegare sambuarar, sjå punkt 4.

2 Bakgrunnen for lovframlegget om innføring av etterforskningsplikt

Justisdepartementet sende 21. oktober 2010 på høyring eit framlegg om innføring av etterforskningsplikt ved plutselig og uventa barnedød. Framlegget følgjer opp vedtak 4. mars 2010 frå Stortinget:

Vedtak 189:

”Stortinget ber regjeringen komme tilbake med forslag til endring av straffeprosessloven hvor det innføres en ubetinget etterforskningsplikt uavhengig av mistanke hos politiet og påtalemyndigheten når barn dør plutselig og uventet. Stortinget forutsetter at regjeringen i forbindelse med lovendringen foretar endringer i påtaleinstruksen, slik at Riksadvokaten kan gi nærmere retningslinjer om gjennomføringen av etterforskningsplikten.”

I høyringsnotatet vart det også gitt eit oversyn over rettstilstanden i Danmark, Finland, Island, Nederland, Storbritannia, Sverige og Tyskland for ordningar med dødsstadundersøkingar, i samsvar med Stortingets vedtak same dato:

Vedtak 190:

”Stortinget ber regjeringen undersøke hvordan ordningen med dødsstedsundersøkelser organiseres i andre land, herunder om og hvordan forholdet til Den europeiske menneskerettskonvensjonen er vurdert – og orientere Stortinget i egnet form om dette.”

Høyringsnotatet omtalte også kort innføringa av undersøkingar av dødsstaden i regi av helsetenesta, sjølv om den ordninga høyrer under Helse- og omsorgsdepartementet og ikkje er omfatta av ordninga som vart sendt på høyring.

Følgjande instansar vart bedne om å uttale seg:

Departementa

Høgsterett
Lagmannsrettane
Bergen tingrett

Kristiansand tingrett
Nord-Troms tingrett
Oslo tingrett
Stavanger tingrett
Sør-Trøndelag tingrett
Domstoladministrasjonen
Riksadvokaten
Statsadvokatane
ØKOKRIM
Politidirektoratet
Sivilombodsmannen

Amnesty International (norsk avdeling)
Barneombudet
Bergen forsvarerforening
Datatilsynet
Den Norske Advokatforening
Den norske Dommerforening
Den norske legeförening
Den rettsmedisinske kommisjonen – Statens sivilrettsforvaltning
Det juridiske fakultet ved Universitetet i Bergen
Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet ved Universitetet i Tromsø
Det kriminalitetsførebyggjande råd (KRÅD)
Det norske Menneskerettighetshuset
Folkehelseinstituttet
Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere
Forsvarergruppen av 1977
Helsedirektoratet
Institutt for kriminologi og rettssosiologi
Juridisk rådgivning for kvinner - JURK
Jusshjelpa i Nord-Norge
Juss-Buss
Jussformidlinga i Bergen
Kontaktutvalget mellom innvandringsbefolkningen og norske myndigheter
Kontoret for valdsoffererstatning
Krisesentersekretariatet
Landsforeningen for voldsopfre og motarbeiding av vold
Landsforeningenuventet barnedød
Likestillings- og diskrimineringsombudet
MIRA-senteret

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress

Norges Kvinne- og familieforbund

Norges Juristforbund

Norges Politilederslag

Norges Røde Kors

Norsk fengsels- og friomsorgsforbund

Norsk forening for kriminalreform – KROM

Norsk Kriesesenterforbund

Norsk Kvinnesaksforening

Norske kvinnelige juristersforening

Norsk Presseforbund

Norsk Psykologforening

Norsk Rettsmedisinsk Forening

Norsk senter for menneskerettigheter

Politiets Fellesforbund

Politihøgskolen

Politijuristene

Redd Barna

Rettspolitisk forening

Selvhjelp for innvandrere og flyktninger

Senter for kvinne- og kjønnsforskning

Statens helsetilsyn

Statsadvokatenes forening

Stiftelsen rettferd for taperne

Stine Sofies Stiftelse

Straffedes organisasjon i Norge (SON)

Voksne for barn

Følgjande instansar har uttalt seg om realiteten i framlegget:

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Riksadvokaten

Hordaland statsadvokatembeter

Politidirektoratet

Barneombodet

Den Norske Advokatforening

Den norske legeförening

Den rettsmedisinske kommisjonen – Statens sivilrettsforvaltning

Det kriminalitetsførebyggjande råd (KRÅD)

Helsedirektoratet

Folkehelseinstituttet

Landsforeningen uventet barnedød

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress

Norsk rettsmedisinsk forening

Politijuristene

Redd Barna

Statens helsetilsyn

Stine Sofies Stiftelse

Politidirektoratet har sendt høyringsnotatet til Kripos og alle politidistrikta. Departementet har fått høyringsfråsegner frå Gudbrandsdal politidistrikt, Hordaland politidistrikt, Oslo politidistrikt, Rogaland politidistrikt, Romerike politidistrikt, Salten politidistrikt og Troms politidistrikt.

Alle utanom ein av høyringsinstansane som har gitt fråsegner om realiteten i framlegget, støttar eller er positive til å innføre ei plikt for politiet eller påtalemakta til å etterforske når barn døyr plutselig og uventa. Instansane har noko ulikt syn på om og på kva for måte dei pårørande skal varslast om utfallet av etterforskinga. Høyringsinstansane sitt syn blir nærmare kommentert i tilknytning til omtalen av lovframlegget.

3 Nytt framlegg om utvida tilgang til etterforskning når barn dør plutselig og uventa

3.1 Gjeldande rett

I høyringsnotatet skreiv departementet følgjande om gjeldande rett:

”3.1 Etterforskning

3.1.1 Innledning – en oversikt

Politiet etterforsker i tre ulike situasjoner: I noen tilfeller skal politiet iverksette etterforskning selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbare forhold, se nærmere i punkt 3.1.3. Hovedregelen er imidlertid at etterforskning iverksettes når det er ”rimelig grunn til å undersøke” om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige, jf. punkt 3.1.2.

Dersom det foreligger kvalifisert mistanke (for eksempel ”skjellig grunn til mistanke”) om straffbare forhold, kan politiet etter nærmere vilkår etterforske ved bruk av tvangsmidler som ransaking og gransking, se punkt 3.1.4. Etterforskningen utføres av politiet, og påtalemyndigheten har ansvaret for at etterforskningen skjer i samsvar med lov og instruks, se straffeprosessloven § 67 første ledd, jf. påtaleinstruksen § 7-5.

Før politiet iverksetter etterforskning, kan det være nødvendig med enkle, mindre omfattende undersøkelser for å avklare om det er rimelig grunn til å sette i verk etterforskning. Det kan for eksempel være å undersøke om et tips har noe for seg ved å utrede om vedkommende var på arbeid på det aktuelle tidspunktet, er registrert i straffe- eller etterretningsregisteret osv.

3.1.2 Etterforskning ved ”rimelig grunn til å undersøke”

Straffeprosessloven § 224 angir vilkårene for når politiet kan foreta etterforskning. Bestemmelsens første ledd lyder:

”Etterforskning foretas når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er

rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige.”

Riksadvokaten har i rundskriv 22. desember 1999 (3/1999) om etterforskning utdypet kravet til rimelig grunn (rundskrivets punkt III). I ”rimelig grunn” ligger et generelt krav til saklig begrunnelse for å sette i gang etterforskning, en vurdering av hvor sannsynlig det er at et straffbart forhold foreligger og en proporsjonalitetsvurdering. Det er understreket i punkt III.3 (side 6) at i sannsynlighetsvurderingen inngår en bedømmelse av graden av mulighet/sannsynlighet for at det foreligger et straffbart forhold, og at det skal mindre til for å foreta etterforskning hvor det er sannsynlig at straffbart forhold foreligger enn hvor dette framstår som en noe fjern mulighet. Hvilken sannsynlighet som bør kreves, vil variere med hvor alvorlig det straffbare forholdet er (proporsjonalitetsvurderingen). Formålet med etterforskningen er å skaffe til veie de nødvendige opplysninger for blant annet å avgjøre spørsmålet om tiltale og å forberede rettens behandling av spørsmålet om straffeskyld og eventuelt spørsmålet om fastsettelse av reaksjon, jf. straffeprosessloven § 226 første ledd. Målet for innsamlingen er å etablere grunnlag for at påtalemyndigheten (og eventuelt senere retten) kan vurdere om en straffebestemmelse er overtrådt, og om gjerningspersonen fyller de tre øvrige hovedvilkår for straff; subjektiv skyld (forsett, uaktsomhet m.v.), tilregnelighet og at det ikke foreligger noen straffrihetsgrunn (for eksempel nødverge eller nødrett). Avgjørende for om en virksomhet er etterforskning er dens formål. Er siktemålet å avklare om straffbart forhold finner eller har funnet sted, og i tilfelle hvor, når og hvem som er ansvarlig, er virksomheten å anse som etterforskning. Også annen virksomhet med formål å klarlegge omstendigheter av betydning for å treffe påtaleavgjørelse eller for sakens behandling i ret-

ten, inngår i etterforskingen. Fra rundskrivet punkt III siteres:

”Den nærmere tolking av § 224 bør forklares i lovens egne ord ”rimelig grunn”. Det kreves ikke mistanke rettet mot noen bestemt person. Det ville sette altfor trange rammer om politiets virksomhet og føre til at alvorlige forbrytelser ikke kan oppklares. Heller ikke en betegnelse som ”abstrakt mistanke” i betydningen ”mistanke om straffbart forhold” gir særlig veiledning. Formuleringen i § 224 første ledd er dekkende i seg selv: ”rimelig grunn til å undersøke...”. Den åpner for en utpreget skjønnsmessig vurdering av om etterforsking bør foretas både i tilfeller der undersøkelsene er rent generelle og i de tilfeller det søkes opplysninger om en eller flere konkrete personer.”

Etterforskningsbegrepet er også omhandlet i Ot.prp. nr. 60 (2004–2005) om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven (romavlytting og bruk av tvangsmidler for å forhindre alvorlig kriminalitet) kapittel 4. I punkt 4.5.3 side 43 er det understreket at selv om etterforsking iverksettes, betyr det ikke uten videre at politiet kan benytte seg av tvangsmidler.

3.1.3 Etterforsking ”selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbart forhold”

Ved brann og andre ulykker ”kan det foretas etterforsking om årsaken selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbart forhold”, jf. straffeprosessloven § 224 fjerde ledd. Påtaleinstruksens § 7-4 femte ledd gir anvisning på at etterforsking skal foretas ved brann og ved andre ulykker når de ”har voldt alvorlig personskade eller betydelig ødeleggelse av eiendom”. Unntak fra påbudet gis for ulykker som skal undersøkes av en kommisjon eller myndighet. Men også i disse tilfellene vil politiet sette i gang egen etterforsking hvis det er mistanke om at ulykken skyldes et straffbart forhold.

Forholdet mellom undersøkelser som foretas av slike kommisjoner og politiets etterforsking er omhandlet blant annet i riksadvokatens rundskriv 31. august 1973 (Del II nr. 3/1973) om brannsaker og rundskriv 30. april 1992 (Del II nr. 1/1992) om etterforsking av luftfartsulykker og -hendelser, se også riksadvokatens brev 17. august 2005 om etterforsking av vegtrafikkulykker og -uhell.

I straffeprosessloven § 67 åttende ledd, jf. påtaleinstruksens § 34-6 annet ledd er det bestemt at etterforsking skal iverksettes selv

om ”det ikke er grunn til mistanke om en straffbar handling”, dersom noen dør eller blir alvorlig skadet som følge av politiets eller påtalemyndighetens tjenesteutøvelse, eller dersom noen dør eller blir alvorlig skadet mens de er tatt hånd om av politiet eller påtalemyndigheten.

3.1.4 Etterforsking ved kvalifisert mistanke om straffbart forhold

Dersom det foreligger kvalifisert mistanke om straffbart forhold av et visst alvor, kan politiet begjære tvangsmidler til bruk for etterforskingen, jf. straffeprosessloven fjerde del. For ransaking av et hus kreves det etter § 192 annet ledd nr. 1 at det foreligger ”skjellig grunn til mistanke” om en handling som kan medføre frihetsstraff. Med ”skjellig grunn til mistanke” menes at mistanken bygger på objektive holdepunkter, og det er et krav til sannsynlighetsovervekt, se Rt. 2006 side 582 avsnitt 19, jf. Rt. 1993 side 1302. Kravene til mistanke er således atskillig strengere for slike mer inngripende etterforskingsskritt enn for å iverksette etterforsking, som bare krever at det foreligger ”rimelig grunn til å undersøke” om det er begått straffbart forhold. Straffeprosessloven § 170 a bestemmer at et tvangsmiddel bare kan brukes når det er tilstrekkelig grunn til det, og det etter sakens art og forholdene ellers ikke er et uforholdsmessig inngrep.

3.2 Spesielt om krybbedød

De fleste vestlige land opplevde en krybbedødsepidemi fra 1970-tallet som kulminerte på slutten av 80-tallet. Fra 1980-årene har risikofaktorer som mageleie, overoppheting og røyking under svangerskapet stått i sentrum, og kunnskapen om disse risikofaktorene førte uten tvil til nedgangen i krybbedødstallene på 90-tallet. Inntil 1989 var Norge et av de landene i verden med høyest krybbedødsrate; 2,4 dødsfall per 1000 levende fødte; 142 dødsfall i 1989.

I rapporten IS-1415 ”Vurdering av forslag fra Barnedødsårsaksprosjektet” er det beskrevet i punkt 3.2 om politiets etterforsking i saker om krybbedød:

”På 80-tallet ble politiet kritisert for ”lite skjønnssom åstedsgranskning og avhør” i saker med plutselig uventet spedbarnsdød. Noen uheldige episoder, også med bruk av ”blålys” og uniformering gav grunnlag for kritikk. Helsetjenesten syntes totalt fraværende ved disse tragediene, og den eneste ”oppfølgingen” fami-

lien ofte fikk, var et skjema fra politiet (Melding om avgjørelse i straffesak) der det fremgikk at saken var ”henlagt etter bevisets stilling” eller som ”intet straffbart forhold”.

Fra midten av 1980-tallet hadde politiet i Oslo endret sin praksis. Politiet avstod fra undersøkelse/avhør i hjemmet, og det ble isteden benyttet sivilkledde polititjenestemenn på sykehuset der de var sammen med barnelegen under samtalen med foreldrene.

Problemets størrelse ved slutten av 1980-tallet – hvor ¼ % av alle levende fødte spedbarn døde i krybbedød – førte til samtaler mellom Riksadvokaten, Helsedirektoratet, Landsforeningen til støtte ved krybbedød og Rettsmedisinsk institutt i Oslo, med tanke på å utarbeide bedre rutiner ved undersøkelse av dødsfallene.”

To rundskriv ble utarbeidet for å bedre rutine. I rundskriv IK-22/92 fra Statens helsetilsyn er det bestemt at barn, som av ukjent årsak dør plutselig og uventet, skal innlegges i barneavdeling ved nærmeste sykehus, og at vakthavende lege skal melde dødsfallet til politiet og informere de pårørende om bakgrunnen for at det er nødvendig med en slik melding ved alle tilfeller av plutselig, uventet død med ukjent årsak.

Etter riksadvokatens rundskriv 21. november 1991 (R2420/89) skal det normalt kreves sakkyndig likundersøkelse ved krybbedød. I rundskrivet er det gitt anvisning på at man deretter avventer det foreløpige resultatet av den rettsmedisinske obduksjonen, før det tas stilling til hvorvidt annen etterforskning skal iverksettes, med mindre det foreligger omstendigheter som i seg selv etablerer mistankegrunnlag.

I rapporten IS-1415 kapittel 8 er gjengitt om praksis:

”I praksis mottar politiet en foreløpig sammenfatning og konklusjon om omstendighetene ved dødsfallet fra obdusenten 1-2 dager etter dødstidspunktet. Dette danner grunnlag for hva politiet foretar seg videre. Men synlige skader på barnet, manglende samsvar mellom skadens karakter og oppgitt skademekanisme, påfallende oppførsel hos foreldrene, andre særlige omstendigheter rundt dødsfallet, opplysninger om tidligere voldsutøvelse/barnevernsaker/husbråk m.v., kan danne grunnlag for full etterforskning fra politiet på et tidligere tidspunkt. Den endelige sammenfatning og kon-

klusjon fra obduksjonen, mottar politiet etter ca. 2-3 måneder.”

3.3 Særlig om undersøkelser på steder hvor personer finnes omkommet

Det følger av politiloven § 12 tredje ledd at politiet har adgang til å ta seg inn på steder for å ettersøke bortkomne eller hjelpe syke, tilskadekomne eller andre som er eller antas å være ute av stand til å ta vare på seg selv når omstendighetene gir grunn til å frykte at vedkommendes liv eller helse kan være truet. Det samme gjelder hvis det er behov for å undersøke om en person er død, for eksempel fordi ingen har oppnådd kontakt med vedkommende over lang tid.

For at politiet skal ha adgang til å ransake boligen hvor en person er funnet død (uansett alder), kreves at lovens vilkår for bruk av et slikt tvangsmiddel (blant annet skjellig grunn til mistanke om straffbart forhold) er oppfylt, og den nødvendige prosedyre er fulgt, se straffeprosessloven §§ 192 flg.

Når politiet rykker ut til hus fordi de blir varslet om at noen har dødd, vil de som regel bli sluppet inn frivillig av dem som bor i huset. Selv om de pårørende slipper inn politiet frivillig, har politiet ikke adgang til å ransake huset uten at lovens vilkår for bruk av et slikt tvangsmiddel (blant annet skjellig grunn til mistanke om straffbart forhold) er oppfylt, og den nødvendige prosedyre er fulgt. Sakkyndig gransking av hus eller annet privat område kan skje når vilkårene for ransaking eller annen undersøkelse etter reglene i straffeprosessloven kapittel 15 er oppfylt, jf. straffeprosessloven § 156.

Etter straffeprosessloven § 202 kan undersøkelser i etterforskningsøyemed ”på sted av annen art enn nevnt i § 192” (det vil si steder som ikke kan betegnes som bolig, rom eller oppbevaringssted), foretas uten samtykke av eier eller besitter etter beslutning av retten, påtalemyndigheten, eller (om det er fare ved opphold) tjenestemann i politiet. For å sikre bevis, kan påtalemyndigheten eller i påtregende tilfelle politiet, stenge bygning eller rom, sperre av bestemt område, forby flytting av bestemte ting, eller ta liknende forholdsregler, jf. straffeprosessloven § 216.

Forskrift 22. juni 1990 nr. 3963 (politistruksen) § 10-3 oppstiller regler for politimannens plikter og opptreden på åstedet for en straffbar handling. Politistruksen § 10-6 har regler om politiets oppgaver ved likfunn. Poli-

tiet plikter å ta hånd om lik som blir funnet og har ansvaret for at liket blir identifisert, og skal "uten opphold [...] bringe klarhet i de omstendigheter som kan være egnet til å kaste lys over dødsårsaken."

3.4 Meldeplikt til politiet ved dødsfall

Leger har plikt til å melde fra til politiet hvis det er grunn til å tro at et dødsfall er "unaturlig", jf. lov om helsepersonell § 36. Dette er blant annet eksemplifisert ved at dødsfallet har ukjent årsak og døden har inntrådt plutselig og uventet, se forskrift 21. desember 2000 nr. 1378 om leges melding til politiet om unaturlig dødsfall § 2 første ledd siste strekpunkt. Når spedbarn eller små barn dør plutselig og uventet, vil dette regelmessig være å anse som unaturlig og politiet vil således motta melding om dødsfallet fra lege.

Straffeprosessloven § 227 bestemmer at den som har plikt til å melde et dødsfall, straks skal underrette politiet dersom vedkommende har "grunn til mistanke om at døden er voldt ved en straffbar handling".

3.5 Sakkyndig likundersøkelse

Sakkyndig likundersøkelse skal etter straffeprosessloven § 228 foretas når det er "grunn til mistanke om at noens død er voldt ved en straffbar handling". Bestemmelsens annet ledd gir også myndighet til å foreta slik undersøkelse i andre tilfeller. Påtaleinstruksen kapittel 13 gir nærmere anvisning på når sakkyndig likundersøkelse skal foretas. Etter § 13-2 bør slik undersøkelse foretas når "dødsårsaken er uvisst og døden har inntrådt plutselig og uventet", jf. også Riksadvokatens rundskriv 21. november 1991 (R2420/89) omtalt i punkt 3.2."

3.2 Obligatorisk tilbød om dødsstadundersøking i regi av helsetenesta - rettstilstanden i andre land

3.2.1 Bakgrunn

I brev 23. desember 2008 bad Helse- og omsorgsdepartementet om at lovavdelinga i Justisdepartementet vurderte ei ordning med undersøkingar av dødsstad ved plutselig og uventa barnedød i høve til Grunnlova § 102 og Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 8. Det vart blant anna vist til Innst. S. nr. 11 (2008-2009) side 46 der Helse- og omsorgskomiteen bad regjeringa sjå nærmare på dei grunnlovrelaterte sidene av ei

ordning der foreldra ikkje kan takke nei til eit tilbød om undersøking av dødsstad.

I ei tolkingsuttale 4. mars 2009 frå lovavdelinga i Justisdepartementet vart det uttalt at det er tvilsamt om ei tvungen ordning med undersøking av dødsstaden er i samsvar med Grunnlova § 102 som bestemmer at "Hus-Inkvisitioner" ikkje må skje "uten i kriminelle Tilfælde".

I Innst. 163 S (2009-2010) vart det sagt på side 2:

"Komiteen er gjort oppmerksom på at land som Storbritannia har obligatorisk dødsstedsundersøkelse. En obligatorisk ordning der behovet for helsemessig kunnskap om årsaker til plutselig barnedødsfall kombineres med behovet for avdekking av kriminelle handlinger, er ideelt sett å foretrekke."

Fleirtalet i komiteen bad difor regjeringa om å undersøkje korleis ordninga med undersøkingar av dødsstaden er i andre land, og orientere Stortinget på eigna måte. Fleirtalet uttalte at inntil resultatet av ei slik undersøking ligg føre, la dei til grunn at ei obligatorisk ordning der føremålet også er å avdekkje eventuelle straffbare forhold, vil vere i strid med Grunnlova § 102.

I punkt 3.2.2 til 3.2.7 nedanfor gir departementet eit oversyn over korleis ordninga med undersøkingar av dødsstaden er i andre land som det kan vere naturleg å samanlikne seg med.

3.2.2 Førespurnad til Norden, Frankrike, Nederland, Storbritannia og Tyskland

Departementet sende brev 22. mars 2010 til Justitsministeriet i Danmark, Justitieministeriet i Finland, Doms- og kirkeministeriet i Island og Justitiedepartementet i Sverige med spørsmål om det i desse landa blir gjennomført tvungne undersøkingar av dødsstaden når barn dør plutselig og uventa utan at det er mistanke om straffbart forhold, og i så fall korleis forholdet til Den europeiske menneskerettskonvensjonen artikkel 8 er vurdert. I brev 25. mars 2010 vart same førespurnad sendt til det engelske, franske, nederlandske og tyske justisdepartementet.

Utgreinga frå Danmark, Finland, Island, Sverige, Storbritannia og Tyskland viser at ingen av landa gjennomfører obligatoriske (tvungne) undersøkingar av dødsstad ved plutselig og uventa barnedød utan at det er mistanke om straffbart forhold. Svaret frå det franske justisdepartementet tyder på at ein ikkje er kjend med ei slik ordning i Frankrike, og i alle tilfelle at obliga-

toriske administrative kontrollar er underlagde svært strenge vilkår. Nederland skal utarbeide ei ordning for å styrkje undersøkingane av plutsleg og uventa barnedød, men dei nærmare elementa i ordninga er framleis ikkje klare.

I punkt 3.2.3 til 3.2.7 nedanfor har departementet teke inn eit utdrag av dei innhenta svara. Departementet har omsett utdraga frå Frankrike, Nederland, Storbritannia og Tyskland til norsk. Kopiar av alle svara i sitt heile ligg i tillegg ved proposisjonen.

3.2.3 Utgreiing frå dei nordiske landa

3.2.3.1 Danmark

Justitsministeriet i Danmark svara i brev 21. september 2010:

”Justitsministeriet kan i den forbindelse oplyse, at der ikke findes særlige regler i den danske lovgivning om spædbørnsdødsfald, hvorfor sådanne dødsfald behandles efter de generelle regler om ligsyn og obduktion, som findes i sundhedslovens afsnit XIII.

Det følger af sundhedslovens § 178, at der foretages ligsyn af en læge til afgørelse af, om dødsfald er indtrådt. Ved ligsynet skal dødstegn iagttages, og døds måde og dødsårsag såvidt muligt fastslås.

I sundhedslovens § 179 nævnes nogle situationer, hvor den læge, der tilkaldes i anledning af dødsfald, skal give indberetning til politiet, herunder når døden er indtrådt pludseligt og ikke er forudset af lægefaglige grunde (nr. 3), og når det i øvrigt ikke med sikkerhed kan udelukkes, at dødsfaldet skyldes et strafbart forhold, selvmord eller ulykkestilfælde eller dødsfaldet af andre grunde skønnes at have politimæssig interesse (nr. 7).

Det følger af sundhedslovens § 180, at der som hovedregel altid iværksættes retslægeligt ligsyn i de tilfælde, der er nævnt i § 179. Da et spædbørnsdødsfald i hjemmet som udgangspunkt aldrig kan udelukke ovennævnte tilfælde, vil et retslægeligt ligsyn som udgangspunkt altid finde sted. I den forbindelse vil politiet tillige foretage en afhøring af de nærmeste pårørende med henblik på at klarlægge dødsårsagen og døds måden.”

3.2.3.2 Finland

Justitieministeriet i Finland svara i brev 26. april 2010:

”Utredande av dödsorsak

Enligt finsk lag ska dödsfall alltid anmälas till polis eller läkare. I de fall då en person inte behandlats av läkare, eller om personen har avlidit överraskande, ska polisen utreda dödsorsaken. Detta betyder inte att man misstänker något brott. Utredningen sker oavsett den avlidnes ålder. Polisen avgör om vidare utredning av dödsorsaken ska göras genom rättsmedicinsk obduktion.

Polisen tillkallas således i praktiken alltid då en person avlider t.ex. hemma. I praktiken tillkallas polisen ofta av räddningstjänsten. Polisen har med stöd av polislagen rätt att få tillträde till en bostad då man misstänker att en person har avlidit.

Rätten att få tillträde till en bostad i samband med dödsfall har inte ansetts problematisk. Enligt grundlagens 10 § har var och en rätt till hemfrid. Enligt 10 § 3 moment kan genom lag bestämmas om åtgärder som ingriper i hemfriden och som är nödvändiga för att de grundläggande fri- och rättigheterna ska kunna tryggas eller för att brott ska kunna utredas.

Enligt grundlagsutskottets praxis kan man begränsa en grundrättighet under vissa förutsättningar; begränsningen skall vara snäv, den skall vara precist formulerad i lag och den skall uppfylla ett godtagbart syfte. Ytterligare krävs att begränsningen inte är oproportionerlig i förhållande till sitt syfte. Stadgandet i polislagens 15 § uppfyller dessa kriterier.

Praxis i Finland gällande begränsning av grundrättigheterna i grundlagen motsvarar i hög grad stadgandena i Europakonventionen och Europadomstolens praxis. Enligt justitieministeriets uppfattning uppfyller polislagens 15 § även Europakonventionens krav.

Nedan återges kortfattat de centrala lagrummen:

Lag om utredande av dödsorsak (459/1973)

Enligt 1 § (11.12.2009/1065) lagen om utredande av dödsorsak skal dödsfall genast anmälas hos läkare eller polisen.

För utredande av dödsorsak skall polisen verkställa undersökning,

- 1) då det icke är känt, att döden förorsakats av sjukdom, eller då den avlidne icke under sin sista sjukdom behandlats av läkare;
- 2) då döden förorsakats av brott, olycksfall, självmord, förgiftning, yrkessjukdom eller vårdåtgärd eller då det är anledning att befara, att döden föranletts av någons ådan orsak; eller

3) då dödsfall eljest inträffat överraskande.

Vid undersökningen skall läkares bistånd vid behov anlitas (lagens 7 §).

Framgår i 7 § avsedda omständigheter vid medicinsk obduktion, skall den läkare som utför obduktionen omedelbart underrätta polisen om saken (lagens 8 §).

Kan dödsorsaken icke fastställas på basen av den läkares utlåtande, som verkställt yttre likbesiktning, och av andra vid undersökningen framkomna omständigheter, skall rättsmedicinsk obduktion verkställas innan den avlidne får begravas eller liket överlätas till universitet eller annan högskola i och för medicinsk undervisning eller forskning (lagens 9 §).

Förordnandet om verkställande av rättsmedicinsk obduktion ges av chefen för polisinspektionen eller chefen för centralkriminalpolisen eller av en av dem utsedd polis inom befälet, av en åklagarmyndighet, en domstol eller Institutet för hälsa och välfärd (lagens 10 §).

Förordning om utredande av dödsorsak (948/1973)

Dödsfall skall ofördröjligen anmälas i första hand hos den läkare, som har behandlat den avlidna under hans sista sjukdom, eller hos läkare vid hälsovårdscentralen eller hos polisen på dödsorten (förordningens 1 §).

Besluter polisen att i 7 § lagen om utredande av dödsorsak avsedd undersökning för utredande av dödsorsak ej skall verkställas, skall polisen anmäla dödsfallet hos ovan i 1 § avsedd läkare (förordningens 2 §).

Polislagen (493/1995)

I syfte att bistå någon, finna en försvunnen person eller utreda ett dödsfall har en polisman rätt att få tillträde till en bostad eller en annan plats och där företa behövlig husrannsakan, om det är skäl att befara att någon befinner sig i livsfara, att hans hälsa hotas, att han fallit offer för ett brott eller en olyckshändelse eller om han annars kan förmodas vara i behov av omedelbar hjälp eller kan förmodas ha avlidit (lagens 15 §).”

3.2.3.3 Sverige

Justitiedepartementet i Sverige opplyste i brev 27. april 2010:

”Enligt Socialdepartementet finns det inom hälso- och sjukvården inga nationella riktlinjer

som säger att det ska genomföras undersökning av platsen för dödsfallet, när ett spädbarn eller småbarn plötsligt och oväntat dött.

I Sverige handläggs plötsliga och oväntade dödsfall på spädbarn eller småbarn på sammasätt som andra dödsfall. Det betyder att det döda barnet skickas på obduktion för att klargöra orsaken till dödsfallet. Om det därigenom, eller av någon annan anledning, uppstår misstanke om att ett brott begåtts tas beslut om att inleda förundersökning. En självklar del i en sådan förundersökning är husrannsakan och undersökning av platsen för dödsfallet.”

3.2.3.4 Island

Justits- og Menneskerettighedsministeriet i Island opplyste i brev 31. mai 2010:

”Enligt Islands straffprocesslag nr. 88/2008, artikel 52(2), ska polisen undersöka alla dödsfall, försvunna personer och andra olyckor, även om det inte finns anledning att anta att ett brott har begåtts. Enligt denna artikel ska polisen undersöka samtliga fall av plötslig och oväntad död av spädbarn eller småbarn, t.ex. när barnets sjukdomshistoria eller förhållandet på fyndplatsen inte kan förklara dödsfallet. Om den avlidnes anhöriga, t.ex. föräldrar, nekar tillgång till huset eller fyndplatsen, kan polisen söka samtycke hos domstol, jfr. kapitel XV i straffprocesslagen.

Undersökning av liket sker i samarbete med en utnämnd överläkare från den lokala vårdcentralen eller en annan läkare som nomineras av överläkaren, och/eller rättsläkare enligt beslut av polisen. Om dödsorsaken inte kan fastställas genom rättsmedicinsk likbesiktning skall undersökningen göras i form av rättsmedicinsk obduktion, jfr. artikel 87 i straffprocesslagen. Om inget samtycke fås av den avlidnes anhöriga eller andra närstående personer skall domstol ta beslut om rättsmedicinsk obduktion. En rättsmedicinsk obduktion får därför genomföras, även om åtgärden strider mot de närståendes inställning.

Personalen som undersöker dödsfallet är erfarna och utbildade som poliser eller kriminalinspektörer. Rättsmedicinsk undersökning skall utföras av arbetserfarna läkare, ofta utbildade som husläkare. Läkaren som genomför rättsmedicinsk obduktion skall vara specialiserad i patologi.”

3.2.4 Frankrike

Ministère de la Justice opplyste i brev 16. mars 2011 at ein eventuell systematisk og obligatorisk administrativ kontroll utan strafferettsleg forfølgning, fell utanfor justisdepartementets arbeidsfelt. Dersom legen som konstaterer dødsfallet, ikkje meiner at dødsfallet kan skuldast straffbare handlingar (direkte oversatt “rettsmedisinske årsaker”), blir ikkje rettsvesenet involvert. Ministère de la Justice viste til det franske helsedepartementet for meir informasjon, men fordi brevet av årsaker departementet ikkje rådde over, kom seint fram, har det ikkje vore tid til å ta slik kontakt. Ministère de la Justice la til:

“Vi kan likevel opplyse at dei einaste obligatoriske administrative kontrollane på rettsområdet folkehelsa som blir utøvd før det er konstatert brot på strafferetten, knytter seg til allereie eksisterande regulering, noko som ikkje er tilfelle her. Dessutan er slike kontrollar underlagde svært strenge vilkår, særleg når det gjeld tilgang til private heimar, som ikkje kan skje utan godkjenning frå Dommaren for fridom og fengsling [Juge des libertés et de la détention].”

3.2.5 Nederland

I brev 3. juni 2010 frå Ministerie van Justitie vart det opplyst at Nederland har sett i verk eit arbeid for å innføre ei ordning som skal vere med på å fastslå dødsårsak til barn under 18 år som dør uventa. Følgjande blir sitert frå brevet:

”Å få slått fast dødsårsaka og få kartlagt årsaker og faktorar som har ført til dødsfallet, vil gjere det mogeleg å kome til ein vel underbygd konklusjon om kva slags dødsfall det handlar om; ein naturleg eller unaturleg død. Vidare gransking gjer det også mogeleg å oppdage dødsårsaker knytte til misbruk av barn eller svikt i omsorga. Ordninga er av nøytral, ikkje-rettsleg karakter og vil ha sitt rettslege grunnlag i ei endring av nederlandsk lovgjeving, nemleg den nederlandske gravferd- og kremasjonslova (the Dutch Burial and Cremation Act). Ordninga gjeld saker der det korkje er mistanke om ei kriminell handling eller mistanke om ein unaturleg død. Dersom foreldra ikkje aksepterer at prosedyren blir utført, er det mogeleg å få eit alternativt samtykke frå retten. Prosedyren blir utført av medisinske spesialistar.”

3.2.6 Storbritannia

I brev 20. juli 2010 opplyste Ministry of Justice at kva for undersøkingar som blir sett i verk når eit barn dør, avheng av om det ligg føre mistanke om straffbart forhold. Styresmaktene vil berre undersøkje dødsstaden dersom det ligg føre slik mistanke. Følgjande blir sitert frå brevet (notetilvisingar er tekne bort):

“Saker der det ikkje er mistanke om ei kriminell handling

Barnelova 2004 (the Children Act) lovfestar eit krav til lokale styresmakter i England om å etablere lokale barnevernnemnder, “Local Safeguarding Children Boards” (LSCBs). Ei av oppgåvene desse har er å undersøkje alle barnedødsfall blant barn som normalt er busett i området. Dette er fastsett i forskrift 6 i forskriftene om lokale barnevernnemnder 2006 (the Local Safe guarding Children Boards Regulations), som vart obligatorisk i april 2008, sjølv om dei lokale barnevernnemndene (LSCBs) har hatt mogelegheit til å gjere dette sidan 2006. I kapittel 7 i regjeringa sin publikasjon “Working together to Safeguard Children”, er det sett opp ei rettleiing som skal følgjast av dei lokale barnevernnemndene.

I “Working Together to Safeguard Children” er det sett opp ei detaljert rettleiing for å regulere to sambundne prosessar for å granske barnedødsfall:

* ein rask respons frå nøkkelpersonell som skal samarbeide om å undersøkje og evaluere uventa barnedødsfall

* eit oversyn over alle barnedødsfall skal setjast saman av eit panel av fagfolk under oppsyn av dei lokale barnevernsnemndene (LSCB).

Det sistnemnde oversynet over barnedødsfall vil støtte seg på bevis frå dei som tok del i omsorga for barnet rett før og då barnet døydd. Andre kjelder kan vere patologen (som har ei lovfesta plikt til å undersøkje valdeleg eller unaturleg død, eller plutselig død med ukjend årsak). Det blir ikkje utført undersøkingar av åstaden dersom det ikkje er mistanke om ei kriminell handling.

Hovudføremålet med granskinga av alle barnedødsfall er læring, forbetring og endring for å forbetre helse, tryggleik og velferd for barn og å redusere framtidige førekomster av barnedødsfall som kunne vore unngåtte. Granskinga skal ta sikte på læring, ikkje på å slå fast

dødsårsaka eller å plassere skuld på individ for dødsfallet.

Medlemmene i LSCB består av røynd personell frå ulike sektorar og institusjonar i lokalområdet, inkludert uavhengige og frivillige organisasjonar. Dette kan vere fagfolk som kan vere med i diskusjonen om einskilde typar dødsfall, til dømes ein brannmann ved dødsfall knytte til husbrannar. I tillegg vil LSCB ta imot bidrag frå ekspertar, til dømes sjukepleiar eller lege som er oppnemnd.

Saker der det er mistanke om ei kriminell handling

I saker som gjeld mistenkjelege eller uventa dødsfall blir det, i tillegg til undersøkinga av barnedødsfallet, etterforska for straffbart forhold. Instansane som er involvert i dei to etterforskingane, har plikt til å utveksle informasjon dersom dette er føremålstenleg.

Er det mistanke om ei kriminell handling, blir åstaden etterforska. Etterforskinga blir gjort av politiet, som er det einaste organet i England som har kompetanse til å undersøkje private eigedomar.

Før politiet undersøker eigedomen, må politiet spørje eigaren (vanlegvis foreldra til barnet) om løyve. Dersom eigaren ikkje gjev politiet løyve til å granske eigedomen, kan politiet utøve makt i medhald av common law eller politi- og straffebevislova 1984 (the Police And Criminal Evidence Act). Politiet er forplikta til å søkje om ein ransakingsordre som gjev løyve til å kome inn på eigedomen.

Politiet har i utgangspunktet ikkje rett til å kome inn i huset til ein person eller i andre private lokale utan tillating frå eigaren eller anna løyve (warrant). Politiet kan likevel kome inn på eigedomen utan løyve

- når det skjer i nær samanheng med forfølging av nokon som har utført, eller forsøkt å utføre, eit alvorleg brotsverk,
- for å få slutt på bråk,
- dersom dei høyrer rop om hjelp, eller
- for å handheve ein arrestordre.

Sjølv om politiet ikkje har makt til å undersøkje lokalet utan løyve dersom dei ikkje har fått løyve frå personen det gjeld, kan dei likevel gjere det dersom ei utsetjing grunna innhenting av løyvet er eigna til å hindre at rett skjer (defeat the ends of justice). Til dømes kan dette

omfatte at det er ein risiko for at bevis blir øydelagd eller flytta på.

Eit løyve til å undersøkje lokalet, gjev politiet berre rett til å kome inn i lokalet ved eitt høve. "

3.2.7 Tyskland

Bundesministerium der Justiz opplyste i brev 9. august 2010 at det ikkje eksisterer nokon føderale reglar som krev undersøking av dødsstaden ved brå og uventa barnedød. Ved ikkje-kriminelle tilfelle av brå og uventa død, vil kompetansen til å fastsetje slike reglar falle på delstatane. Det vart uttalt vidare:

"Den tyske konstitusjonen, Grundgesetz, slår i artikkel 13 første ledd fast at heimen ikkje kan krenkjast. "Løyve til undersøkingar kan berre bli gjevne av ein domar, eller dersom det hastar, av andre styresmakter som har kompetanse i medhald av lov", jf. andre ledd. Med "undersøkingar" er meint føremålsretta undersøkingar gjorde av statlege styresmakter etter personar eller gjenstandar, eller undersøkingar av fakta (fact-finding) som blir haldne skjulte av eigaren. Det sistnemnde vil skildre situasjonen ved ei naudsynt åstadundersøking i saker som gjeld plutslege dødsfall blant små barn, der styresmaktene kjem inn i heimen i strid med eigaren si vilje. Ifølgje konstitusjonen er undersøkingar berre tillatne dersom det er fastsett i lov. Det følgjer ikkje eksplisitt av Grundgesetz artikkel 13 at undersøkingar berre er tillatne i saker der det er mistanke om ei kriminell handling, sjølv om dette er fastsett ved avlyttingar av heimar, jf. tredje ledd i føreseigna. Husundersøkingar er likevel eit monaleg inngrep i grunnleggjande rettar som berre kan rettferdiggerast med å verne fundamentale interesser, til dømes vern av liv eller å sikre rettferd i kriminalsaker. Dessutan må inngrepet vere i samsvar med proporsjonalitetsprinsippet. På denne bakgrunnen vil husundersøkingar som blir utførte av offisielle styresmakter, utan nokon mistanke om eit kriminelt tilhøve, vere høgst tvilsame når det gjeld tilhøvet til det konstitusjonelle vernet mot krenking av heimen. Etter vårt syn følgjer dei same prinsippa av Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 8."

3.2.8 Forholdet til det obligatoriske tilbodet om frivillig undersøking av dødsstaden i regi av helsetenesta

Når eit barn mellom null og tre år døyrr plutselig og uventa, har dei pårørande sidan 1. november 2010 fått tilbod om frivillig dødsstadundersøking gjennomført av eit helseteam, sjå St. prp. nr. 67 (2008-2009) og Innst. S. nr. 355 (2008-2009). Dette er ei vidareføring av Barnedødprosjektet som vart gjennomført i åra 2001-2004. Ansvar for arbeidet er lagt til Nasjonalt folkehelseinstitutt som har inngått ein avtale med Rettsmedisinsk institutt om den praktiske gjennomføringa. Føremålet med ordninga er å fastslå dødsårsaka og å innhente kunnskap for å førebyggje krybbe- og spedbarnsdød.

Som departementet gjorde greie for i høyringsnotatet, er føremålet med dødsstadundersøkinga eit anna enn føremålet med politietterforskinga. Ved etterforsking er hovudføremålet å gjere klart om det er gjort ei straffbar handling som direkte leidde til at barnet døydde.

I høyringsnotatet punkt 6 la departementet til grunn at helseteama kan gjennomføre dødsstadundersøkingane samstundes med at politiet set i verk etterforsking. Vilkåra for ransaking, jf. straffeprosesslova kapittel 15, og for gransking av hus, jf. straffeprosesslova § 156, er det ikkje gjort framlegg om å endre. Difor vart det i høyringsnotatet vist til at det også etter framlegget må liggje føre skilleg grunn til mistanke om straffbart forhold før politiet kan setje i verk ei ransaking eller gransking av dødsstaden.

Departementet understreka likevel klart at i tilfelle der foreldra får tilbod om gjennomføring av dødsstadundersøkingar samstundes med at det blir sett i verk etterforsking i tråd med framlegget, kan det vere behov for at forholdet mellom politiet og helsestyresmaktene blir avklara nærmare. Dette kan til dømes skje gjennom instruks frå riksadvokaten etter rådslåing mellom påtalemakta og helsestyresmaktene.

Ordninga med frivillig dødsstadundersøking høyrer under Helse- og omsorgsdepartementet og var ikkje omfatta av høyringa om etterforskningsplikt, jf. høyringsbrevet 21. oktober 2010.

3.3 Utvida tilgang til etterforsking

3.3.1 Framlegget som vart sendt på høyring

3.3.1.1 Etterforskningsplikt

I høyringsnotatet understreka departementet at det er svært viktig at overgrep og vald mot barn blir oppdaga, etterforska og straffefølggt. Parallelt med arbeidet som går føre seg for å førebyggje og motverke vald mot barn, ønskte Justisdepartementet tiltak som skal styrkje etterforskinga i dei sakene der barn døyrr plutselig og uventa. Departementet føreslo difor å innføre ei plikt til etterforsking i desse tilfella. Plikta skulle gjelde alle barn under 18 år. Den nærmare reguleringa skulle skje ved at det i straffeprosesslova § 224 fjerde ledd blir teke inn ei føresegn som gir politiet tilgang til å etterforske tilfelle der barn døyrr plutselig og uventa sjølv om det ikkje ligg føre mistanke om straffbart forhold. Denne tilgangen skulle kombinerast med ei plikt i påtaleinstruksen til å setje i verk slik etterforsking. I tillegg skulle det presiserast tydelegare i påtaleinstruksen § 13-2 at når barn døyrr utanfor helseinstitusjonar skal det gjennomførast ei likundersøking når dødsårsaka er uvisst. Dette skulle etter framlegget gjelde med mindre særlege grunnar tilseier at “det er ubetenkelig å unnlate slik undersøkelse”.

3.3.1.2 Bortlegging

I rundskriv frå riksadvokaten 21. november 1991 (R2420/89) er det bestemt at dersom obduksjon etter krybbedød ikkje avdekkjer mistenkelege forhold, skal dei rettsmedisinske sakkunnige melde obduksjonsresultatet direkte til sjukehuset, som har ansvar for å varsle dei nærmaste pårørande. For å unngå påkjenningar er det også bestemt at det i desse tilfella ikkje blir sendt melding til dei pårørande om at saka er lagt bort fordi det ikkje ligg føre noko straffbart forhold. I høyringsnotatet punkt 7.3 reiste departementet spørsmål om unnlating av å melde resultatet av etterforskinga framleis bør vere regelen når det blir innført etterforskningsplikt i alle tilfelle der barn døyrr plutselig og uventa. Ein bad om høyringsinstansane sitt syn på om det kan vere eit alternativ å innføre ein eigen kode for bortlegging av saker når dødsfall har vorte etterforska utan at det var mistanke om straffbart forhold.

3.3.2 Høyringsfråsegnene

3.3.2.1 Etterforskningsplikt

Av høyringsinstansane som har ytra seg om realiteten i framlegga, har alle utanom ein støtta eller uttalt seg positivt til framlegget om å innføre ei plikt for politiet eller påtalemakta til å etterforske når barn dør plutseleg og uventa. Dette gjeld *Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, riksadvokaten, Hordaland statsadvokatembeter, Politidirektoratet, Hordaland politidistrikt, Oslo politidistrikt, Rogaland politidistrikt, Romerike politidistrikt, Salten politidistrikt, Troms politidistrikt, Barneombodet, Den Norske Advokatforening, Den norske legeforening, Det kriminalitetsforebyggjande råd (KRÅD), Folkehelseinstituttet, Helsedirektoratet, Landsforeningen uventet barnedød, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, Norsk rettsmedisinsk forening, Politijuristene, Redd Barna, Statens helsetilsyn og Stine Sofies Stiftelse.*

Enkelte av høyringsinstansane har uttalt seg særskilt om at framlegget gjeld alle barn under 18 år:

Barneombodet, Landsforeningen uventet barnedød, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress og Redd Barna seier uttrykkjeleg at dei støttar framlegget om at etterforskningsplikta skal gjelde for alle barn opptil 18 år. Også *Den norske legeforening* er positiv og peikar på at framlegget kan hjelpe foreldre som mistar eldre barn av ulike årsaker og som elles kan råkast av ugrunna tvil og mistanke om skuld. *Salten politidistrikt* er derimot ikkje sikker på om etterforskningsplikta bør vere så omfattande:

“Behovet for en ubetinget etterforskningsplikt vil etter vår vurdering være størst der små barn dør, uten synlige skader eller andre tegn på omsorgssvikt og uten noen form for sykehistorie – nettopp for å avdekke de skjulte straffesakene. Her bør det også tas med i vurderingen at det skal forholdsvis lite kraft og/eller vold til for å drepe et lite spebarn contra en 17 åring. Det vil være mer sannsynlig at en finner mistenkelige skadefunn som tilsier etterforskning på større barn og ungdom enn på de minste barna som dør. Etter vår mening bør en ubetinget etterforskningsplikt derfor begrenses til tilfeller der barn under 3 år dør.”

Høyringsinstansane viser i stor utstrekking til departementet si grunngeving for framlegget om etterforskningsplikt, og dei framhevar at ei etterfor-

skningsplikt vil styrkje rettsvernet til barn samstundes med at fleire pårørande slepp belastninga med at dødsfallet blir etterforska på grunnlag av mistanke. Nokre framhevar likevel at terskelen for å setje i verk etterforskning allereie i dag er låg, og at det i høg grad også gjeld ved plutseleg og uventa barnedød. Enkelte instansar, mellom anna *riksadvokaten*, gir difor uttrykk for at framlegget neppe vil føre til ei stor auke i sakstilfanget for politiet.

Berre *Gudbrandsdal politidistrikt* stiller spørsmål ved om ei etterforskningsplikt ved plutseleg og uventa barnedød er den rette måten å gå fram på, og viser til at det kan ha ein stigmatiserande verknad om politiet straks etter eit tragisk dødsfall møter opp og byrjar etterforskning. Instansen viser til den svenske ordninga der ein automatisk obduserer alle plutselege og uventa dødsfall og lét utfallet av obduksjonen vere avgjerande for eventuell iverksetjing av etterforskning.

Enkelte av instansane som i utgangspunktet er positive til framlegget, seier det ikkje rekkjer langt nok, og dei ønskjer mellom anna ei ordning med obligatorisk dødsstadundersøking i regi av påtalemakta.

Den norske legeforening tek i si fråsegn opp spørsmål om teieplikta for helsepersonell:

“Legeforeningen savner i høringsnotatet også en omtale av forholdet til taushetsplikten og hjemmelsgrunnlag for unntak i relasjon til etterforskningsplikten. Opplysninger fra den innførte dødsstedsundersøkelsen som nedtegnes i barnets journal vil være omfattet av taushetsplikten. Ved innføring av etterforskningsplikt vil det i tilfeller hvor det er foretatt dødsstedsundersøkelse være behov for overføring av opplysninger til politiet. Dette krever at det gjøres unntak fra taushetsplikten. I høringsnotatet pekes det avslutningsvis i punkt 4.1. kun kort på at helsepersonelloven § 24 (opplysninger om en avdød person kan gis videre når "vektige grunner" taler for det) og helsepersonelloven § 36 i visse tilfeller kan tenkes å åpne for at taushetsbelagte opplysninger kan gis til politiet. Etter Legeforeningens syn burde dette viktige spørsmålet vært viet mer plass og før en eventuell innføring av etterforskningsplikt bør det klarlegges om dagens regelverk utgjør et tilstrekkelig rettsgrunnlag for unntak fra taushetsplikten. Det vises for øvrig til de merknader Legeforeningen fremsatte i sin tidligere høringsuttalelse om dødsstedsundersøkelse.”

Salten politidistrikt er inne på noko av det same:

”Vår erfaring er at helsepersonell, av frykt for å bryte taushetsplikten og av frykt for å angi noen feilaktig, ofte kvier seg for å melde fra ved mistanke om overgrep mot små barn. Ved å innføre en ubetinget meldeplikt til politiet vil helsepersonell slippe å måtte gjøre de vanskelige vurderingene. Faren ved en slik meldeplikt er selvsagt at pårørende av frykt for å bli angitt unnlater å fremstille barnet for lege.

Vi tror likevel en meldeplikt vil kunne virke forebyggende. Vi har erfaring som tilsier at gjentatte alvorlige overgrep mot små barn kunne vært avverget dersom helsepersonell hadde meldt fra allerede første gang de var i kontakt med barnet.”

Det kan nemnast at fleire høyringsinstansar har kome med fråsegner om forholdet mellom den frivillige dødsstadundersøkinga i regi av helsestyresmaktene og politiet si etterforskningsplikt. Det gjennomgåande synet er at det trengst føremålstenlege samarbeidsformer. Dette kan ein best oppnå i samarbeid mellom dei aktuelle aktørane, slik departementet har gitt uttrykk for i høyringsnotatet. Departementet føreset at det blir teke initiativ til slikt samarbeid. Ordninga med frivillig dødsstadundersøking var ikkje del av høyringa om etterforskningsplikt, jf. punkt 3.2.7 ovanfor, og departementet går ikkje ytterlegare inn på temaet i proposisjonen her.

3.3.2.2 Nærmare avgrensing av etterforskningsplikta – lovteknisk utforming

I *høyringsnotatet* reiste departementet spørsmål om det kan tenkjast å liggje føre situasjonar og typetilfelle der barn døyr plutselig og uventa, og som – ut frå føremålet med etterforskningsplikta – kan vere av ein slik art at dei ikkje bør omfattast av etterforskningsplikta. Dette kan særleg tenkjast når det gjeld dødsfall som skjer på sjukehus etter ei tids sjukeleie.

Ni *høyringsinstansar* har ytra seg om dette, og eit fleirtal av dei støttar ikkje eit framlegg om avgrensing av plikta, iallfall ikkje i lova:

Rogaland politidistrikt trur endringa i utgangspunktet bør vere generelt utforma tilsvarande som for brann- og ulykkestilfella i straffeprosesslova § 224. *Politidirektoratet* støttar eit slikt syn, og meiner det er føremålstenleg at ei eventuell avgrensing av etterforskningsplikta skjer gjennom rundskriv frå riksadvokaten. *Hordaland statsadvokatembeter* finn det vanskeleg å peike på situasjonar eller typetilfelle som ikkje bør omfattast av

etterforskningsplikta. Det same gjeld *Den norske legeforening*, som uttaler at foreininga ikkje kan sjå situasjonar der det bør vere unntak så framt omsynet til dei pårørende blir teke vare på. *Barneombudet* meiner det er viktig at plikta ikkje utholast og kan ikkje sjå tilfelle som ikkje bør omfattast. I same retning går *Statens Helsetilsyn* som seier uttrykkeleg at plutselige og uventa dødsfall som skjer på eller rett etter innkomst på sjukehus, bør vere omfatta av etterforskningsplikta. *Nasjonalt kunnskapssenter for vold og stress* er av same oppfatning.

Troms politidistrikt meiner på si side at påtaleinstruksjonen bør avgrense mot dødsfall som kan forklarast med sjukdomshistorie eller openberre forhold på staden og held fram:

“Man kan her tenke dødsulykker hvor etterforskning ellers ikke er påkrevd eller naturlig. Det kan være naturkatastrofer som snøskred mv, eller dødsulykke i trafikken som kun involverer ulykkesbilen hvor fører er død. Det samme gjelder der barnet har hatt kjent, alvorlig sykdom, og hvor dødsfallet hensett til dette ikke er unaturlig, selv om det kan komme plutselig og uventet. I alle fall bør dette gjelde når barnet dør på sykehus eller annen institusjon. Skulle det være mistanke om feilbehandling, vil dette fanges opp av andre regler og etterforskning kan likevel innledes.”

Også *riksadvokaten* meiner det openbert vil vere tilfelle der det umiddelbart er klart at det ikkje er grunnlag for undersøkingar i regi av politiet, og seier at det bør gå tydeleg fram av lovverket at slike tilfelle ikkje skal omfattast av plikta. Det heiter mellom anna i uttalen at:

”Vi er [...] enig i at den nye lovteksten utformes slik at det "kan" settes i verk etterforskning siden det åpenbart vil være tilfeller hvor det umiddelbart er klart at det ikke er grunnlag for undersøkelser i regi av politiet, jf. bl.a. eksemplene gitt i brevet herfra nevnt ovenfor. Det ville derfor gi et uriktig inntrykk om loven uten forbehold skulle fastsette at det "skal" foretas etterforskning i alle tilfeller, og det måtte i tilfelle tas inn i loven en adgang til å fastsette begrensninger i etterforskningsplikten. En adgang for riksadvokaten til å begrense en lovbestemt "skal-regel" er neppe særlig heldig og det er antakelig heller ikke hensiktsmessig med en adgang til å fastsette begrensningene i forskrift. Etter vårt skjønn gir det bedre veiledning, systematikk og fleksibilitet om den ord-

ning som er valgt for ulykkesetterforskning opprettholdes også her. (Ordningen blir i tilfelle at lovens regel åpner for skjønn, men det fastsettes et utgangspunkt om etterforskningsplikt i påtaleinstruksen, men med adgang for riksadvokaten til å begrense omfanget av plikten.)

Vi er enig i at det er naturlig å bruke uttrykket "skal" i den foreslåtte tilføyelse i påtaleinstruksens § 7-4 sjette ledd. Det blir da samsvar med formuleringene for øvrig i denne bestemmelsen, både når det gjelder etterforskning av handlinger begått av barn mellom 12 og 15 år og av brann og annen ulykke som har voldt alvorlig personskade eller betydelig ødeleggelse av eiendom. En "skal-regel" må, som foreslått, suppleres av en bestemmelse om at riksadvokaten kan begrense etterforskningsplikten. For å tydeliggjøre begrensningene kan det også være en mulighet at bestemmelsen i påtaleinstruksen formuleres slik:

"Når et barn under 18 år dør plutselig og uventet skal politiet foreta etterforskning med mindre det er åpenbart at dødsfallet ikke kan skyldes en straffbar handling. Riksadvokaten kan gi nærmere retningslinjer om hvordan etterforskningen skal gjennomføres og om begrensninger i etterforskningsplikten."

Det ville være gunstig om det i forarbeidene ble tydelig markert at det må forventes vesentlige unntak fra plikten til å sette i gang etterforskning. (Formuleringen i høringsnotatet side 17 – "ikke utelukkes at det finnes situasjoner der en etterforskning ikke fremstår som hensiktsmessig" – er etter vår vurdering for forbeholden.)"

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har ikkje framlegg til avgrensing av plikta, men har kome med uttale til den lovtekniske løysinga. Instansen meiner plikta bør gå tydelegare fram av lova:

"Slik vi forstår forslaget tas det sikte på at politiet skal etterforske alle tilfeller hvor barn under 18 år dør plutselig og uventet, uten at dette kommer klart og tydelig fram av straffeprosessloven. For å oppnå formålet med forslaget – forebygge vold og gi barn et bedre rettsvern – bør det av allmennpreventive og pedagogiske hensyn vurderes om etterforskningsplikten bør framgå klarere av loven."

3.3.2.3 Bortlegging

Høytingsinstansane har ulike syn på om det også etter at det blir innført ei etterforskningsplikt bør vere slik at dei pårørande ikkje får informasjon frå politiet om at etterforskinga er avslutta og saka lagt bort:

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og *Stine Sofies Stiftelse* meiner sjukehuset, som i dag, bør varsle dei nærmaste pårørande.

Riksadvokaten er av ei anna oppfatning, og framhevar at om det skal innførast ei lovpålagt etterforskningsplikt, vil dei pårørande gjennomgåande bli kjent med at etterforskning er sett i verk, og dei bør difor underrettast når den er avslutta. Instansen held fram:

"Når forutsetningene endres på denne måten, er det ikke grunn til å opprettholde bestemmelsen i riksadvokatens rundskriv nr. 4/1991 om at det ikke skal sendes underretning om henleggelse. Det kan formentlig være hensiktsmessig at den nærmere utformingen av slike underretninger, og hvordan den skal gis, fastsettes herfra."

Også *Hordaland statsadvokatembeter* og *Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress* er positive til at politiet varslar dei pårørande. Det same gjeld *Troms politidistrikt*. Instansen meiner politiet bør gi melding til dei pårørande når etterforskinga er avslutta, og viser til at dette blir gjort som fast regel i liknande saker der politiet har gjort undersøkingar, til dømes rundt sjølvdrap. Politidistriktet meiner dette bør gjerast i eit personleg og ikkje standardisert brev, om ikkje munnleg underretning allereie er gitt. *Politidirektoratet* er også av den oppfatninga at dei pårørande bør informerast om utfallet av saka og uttalar:

"Politidirektoratet mener det i disse tilfellene bør gis en melding til de pårørende for å orientere de etterlatte om at politiets arbeid er avsluttet og hva resultatet av undersøkelsene ble. En slik orientering bør etter vårt syn ikke gjøres ved en egen henleggelseskode som generer automatiserte meldinger. For å unngå ytterligere og unødvendige følelsesmessige påkjenninger hos de pårørende som følge av en slik orientering, er det mulig dette bør gjøres enten i et personlig brev, slik også Troms politidistrikt foreslår, eller ved en pårørendesamtale, som er praksis i Oslo politidistrikt i dag."

Helsedirektoratet uttrykkjer tvil om politiet skal få oppgåva med å informere dei pårørande. *Landsforeningen uventet barnedød* og *Redd Barna* uttaler at dette er eit vanskeleg spørsmål og gir ikkje uttrykk for ei konkret løysing. *Redd Barna* understrekar likevel at situasjonen krev varsom behandling av dei pårørande, og at løysinga ein fell ned på må ta omsyn til det.

Nokre av instansane har også uttalt seg om spørsmålet om ein eigen kode for bortlegging av saker i desse tilfella:

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet er positiv til ei slik løysing, og meiner det ikkje er noko i vegen for å innføre ein ny kode for bortlegging samstundes med at ordninga med at sjukehuset melder frå til dei pårørande blir oppretthalde.

Statens Helsetilsyn seier ikkje uttrykkjeleg om det bør vere sjukehuset eller politiet som informerer dei pårørande, men uttaler at tilsynet ønskjer ein eigen kode for bortlegging av desse tilfella. Også *Rogaland politidistrikt* meiner det er føremålstenleg med ein eigen kode. *Oslo politidistrikt* ser ikkje behovet for ein ny kode, og viser til at distriktet bruker kode 016 “avgjort utan straffesak” som er sett på som minst belastande for dei pårørande. *Politidirektoratet* reiser spørsmål om den nærmare reguleringa av bruk av standardunderretningar knytte til kodeverket bør greiast ut av Rådet for elektronisk straffesaksbehandling (RESP).

3.3.3 Departementets vurdering etter høyringa

3.3.3.1 Etterforskningsplikt – omfang og lovteknisk utforming

På grunnlag av den massive støtta framlegget har fått under høyringa, er departementet styrkt i si oppfatning om at ei etterforskningsplikt der barn døyr plutsleg og uventa vil vere eit viktig bidrag i arbeidet med å styrkje rettsvernet for barn. Regjeringa har sett i verk ei rekkje tiltak for å forebygge vald i nære relasjonar, og har særleg merksemd retta mot barn si rettsstilling. Ei etterforskningsplikt for politiet vil vere eit viktig steg i dette arbeidet, samstundes som det blir lagt betre til rette for at lovbrøt mot barn blir oppdaga og reagert mot. Som fleire av høyringsinstansane har vore inne på, blir omsynet til dei pårørande også betre teke vare på gjennom ei slik løysing.

Departementet ser ikkje grunnlag for å gå nærmare inn på eit alternativ med obligatorisk (påboda) dødsstadundersøking. Lovavdelinga i Justisdepartementet har tidlegare uttalt at det er tvil

samt om ei slik ordning vil vere i samsvar med Grunnlova § 102. Heller ingen av landa som departementet har kontakta om dette har ei ordning med obligatorisk (påboda) dødsstadundersøking, slik departementet oppfattar det (jf. punkt 3.2).

Med omsyn til den nærmare reguleringa av etterforskningsplikta, gjekk departementet i høyringsnotatet inn for ei løysing der det blir teke inn ein kompetanseregel i straffeprosesslova om at politiet *kan* etterforske alle tilfelle der barn døyr plutsleg og uventa. Regelen skulle supplerast av ei føresegn i påtaleinstruksen som fastset ei *plikt* for politiet til å etterforske i slike tilfelle.

Bakgrunnen for den lovtekniske utforminga var først og fremst at ein ikkje har tradisjon for å påleggje politiet etterforskningsplikt i straffeprosesslova. I høyringsnotatet la ein seg difor tett opptil den valde løysinga for etterforskning av brann og andre ulykker, med ein kompetanseregel i straffeprosesslova og ein pliktregel i påtaleinstruksen. Departementet held fast ved at dette er den beste løysinga. Som riksadvokaten er inne på, er den lovtekniske utforminga i framlegget i harmoni med gjeldande regelverk, samstundes som ho opnar opp for ein velgrunna fleksibilitet.

I høyringsnotatet reiste departementet spørsmål om det er grunn til å avgrense etterforskningsplikta for visse typetilfelle eller situasjonar. Ein tenkte då særleg på dødsfall som skjer på sjukehus og andre institusjonar som følgje av dødeleg sjukdom, der det er klårt at dødsårsaka ikkje er ei straffbar handling. Høyringsinstansane er ikkje samde, men eit fleirtal av dei som har gitt fråsegn om spørsmålet finn ikkje grunn til å avgrense plikta. Enkelte av instansane, mellom anna Statens helsetilsyn, seier tvert om at også dødsfall på sjukehus bør vere omfatta av etterforskningsplikta.

Departementet legg til grunn at også for dødsfall som skjer på sjukehus føreset etterforskningsplikta at døden inntreffer plutsleg og uventa, noko som gjer at ein normalt kan sjå vekk frå tilfelle der døden skuldast sjukdomsutvikling. Dei vil – som i dag – bli etterforska berre dersom det er rimeleg grunn til å undersøkje om det ligg føre straffbart forhold. Men sjølv om barnet har eit sjukdomsbilete som gjer at døden kjem naturleg, kan det hende at døden inntreffer tidlegare eller meir plutsleg enn venta. Gjer ein ikkje unntak for slike tilfelle, vil dei vere omfatta av etterforskningsplikta. Etter departementet si meining høver ikkje grunngevinga for etterforskningsplikta i slike tilfelle, i alle fall ikkje om barnet døyr på sjukehus eller i ein annan institusjon. Det ein først og fremst ønskjer å oppnå med framlegget, er å hindre og avdekkje tilfelle av vald og overgrep mot

barn. Er det klart at barnet døyde av sjukdomsutvikling, sjølv om døden kom tidlegare enn venta, kan det vere uskjonnsamt og feil bruk av ressursar om politiet skal inn å etterforske. Er det mistanke om feilhandsaming på sjukehuset eller i institusjonen vil det venteleg bli fanga opp av andre reglar, og etterforsking kan likevel bli innleia etter hovudregelen i straffeprosesslova § 224 fyrste ledd. Samstundes ser departementet faren for at etterforsningsplikta blir uthola om ein opnar opp for unntak. Det er viktig at eit unntak frå plikta i tilfelle blir formulert snevert og utan rom for eit utprega skjønn. Departementet meiner løysinga til riksadvokaten har mykje for seg, nemleg å gjere unntak frå etterforsningsplikta der det er *openbert* at det ikkje ligg føre straffbart forhold. Det er likevel ikkje naturleg å sjå på dette som eit vesentleg unntak frå hovudregelen om etterforsningsplikt. Dødsfall på sjukehus som følge av normalt sjukdomsforløp eller andre årsakar som openbert ikkje har samband med straffbar handling vil normalt falle utanfor etterforsningsplikta allereie fordi dødsfallet ikkje kan reknast som plutsleg og uventa. Av den grunn kan ikkje departementet sjå at det er behov for vesentlege unntak frå plikta. Unntaket for dei tilfella det openbert ikkje ligg føre straffbart forhold, bør difor tolkast restriktivt; er det nokon som helst tvil knytt til om saka kan skuldast eit straffbart forhold, skal saka etterforskast. Ei slik løysing er eigna til å oppfylle føremålet om økt rettstryggleik for barn. Departementet vil etter dette følgje opp lovendinga med ei endring i påtaleinstruksen § 7-4 sjette ledd som gjer det klart at når barn under 18 år døyrr plutsleg og uventa, skal politiet etterforske med mindre det er openbert at dødsfallet ikkje kan skuldast ei straffbar handling. Riksadvokaten kan gi retningslinjer om korleis etterforskinga skal skje og om nærmare avgrensingar i plikta.

Fleire instansar har kommentert framlegget i høyringsnotatet om å presisere påtaleinstruksen § 13-2 slik at det blir tydelegare at det skal skje ei likundersøking når barn døyrr og dødsårsaka er uvisst, med mindre særlege grunnar tilseier at det ikkje er urovekkjande om slik undersøking ikkje blir sett i verk. Riksadvokaten har ikkje innvendingar mot framlegget, og uttaler at embetet gjerne deltek i den nærmare utforminga av føreseigna. Politijuristene, Politidirektoratet og Advokatforeningen uttaler at dei støttar eller ikkje har merknader til framlegget.

Norsk rettsmedisinsk forening er kritisk til presiseringa, og viser til at legen som kjem til åstaden vil gjere seg opp ein meining om dødsårsaka ved

dei fleste unaturlege dødsfall blant barn mellom 4 og 17 år. Foreininga meiner framlegget difor ikkje vil få nokon praktisk verknad, og ønskjer ei ordning der likundersøking som hovudregel skal skje i alle tilfelle der barn døyrr unaturleg – også der det blir gjort opp ei meining om dødsårsaka på staden slik at ho ikkje er å rekne som uvisst.

Frå fråsegna til Statens helsetilsyn blir det sitert:

”Når det gjelder forslaget til presisering av påtaleinstruksens § 13-2 om sakkyndig likundersøkelse vil vi bemerke at det vil kunne være tilfeldig om barn som er påført skader dør i eller utenfor helseinstitusjon. Det vil derfor være viktig at bestemmelsen ikke formuleres slik at de barn som dør ved innkomst på sykehus som følge av påførte skader ikke skal omfattes av denne ordninga.”

Departementet er framleis av den oppfatninga at ei presisering bør knyte seg til dødsfall som skjer utanfor helseinstitusjon, men finn grunn til å sjå nærmare på korleis presiseringa om sakkunnig likundersøking best kan formulerast. Oslo politidistrikt opplyser for øvrig at distriktet allereie i dag, og med tilvising til påtaleinstruksen § 13-2 andre ledd, får i stand sakkunnig likundersøking ved dei aller fleste av denne typen dødsfall.

Departementet har merka seg fråsegnene frå Den norske legeförening og Salten politidistrikt om helsestyresmaktenes teieplikt. Justisdepartementet finn det ikkje naturleg å gå nærmare inn på reglane i helsepersonellova om teieplikt i proposisjonen her. Men skulle det vise seg at etterforsningsplikta ikkje får den tilsikta verknaden, og dette skuldast reglane om teieplikt, vil ein kome tilbake til spørsmålet.

3.3.3.2 Bortlegging

Departementet har merka seg at høyringsinstansane er delte i synet på om politiet bør gi dei pårørande melding om utfallet av etterforskinga – eventuelt med ein eigen kode for bortlegging – eller om det, som i dag, bør vere sjukehuset som tek slik kontakt. Eit fleirtal synes likevel å meine at politiet bør informere om utfallet av etterforskinga. Når det blir innført ei ordning med lovpålagt etterforsningsplikt, finn departementet det også naturleg at politiet informerer dei pårørande om utfallet av etterforskinga. Føresetnaden for rundskriv 4/1991 om at det ikkje skal sendast underretning om bortlegging, er falle bort når etterforsking skal skje uavhengig av mistanke om

straffbart forhold. Men som riksadvokaten er inne på, vil det vere føremålstenleg at utforminga av sjølve underretninga og retningsliner for korleis ho skal gjevast, blir fastsett nærmare av embetet. Departementet ser det ikkje som si oppgåve å gå

ytterlegare inn i det, men merkar seg det instansane seier om at informasjonen må givast dei pårørande med tilstrekkeleg omsyn til at dei er i ein særleg utsett og sårbar situasjon.

4 Straffebod mot vald i nære relasjonar

Straffelova 1902 § 219 første ledd lyder:

“Den som ved å true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke, grovt eller gjentatt mishandler

- a) sin tidligere eller nåværende ektefelle,
 - b) sin eller tidligere eller nåværende ektefelles slektning i rett nedstigende linje,
 - c) sin slektning i rett oppstigende linje,
 - d) noen i sin husstand, eller
 - e) noen i sin omsorg
- straffes med fengsel inntil 4 år.”

Ved grov mishandling er den øvre strafferamma fengsel inntil 6 år.

Straffebudet fikk sitt noverande innhald ved lov 21. desember 2005 nr. 131, som tredde i kraft 1. januar 2006, og ved lov 25. juni 2010 nr. 46. Av Ot.prp. nr. 113 (2004–2005) går det fram at departementet la til grunn at omgrepet “sambuar” etter lova skulle jamstelles med omgrepet “ektefelle”, sjå mellom anna side 46:

“Første ledd bokstav a–e angir hvilken personkrets som beskyttes av straffebudet. Bokstav a–c er utformet etter mønster av § 228 fjerde ledd bokstav b–d. Etter bokstav a rammes krenkelser av tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer, likevel slik at lovteksten bare nevner ektefelle. Det følger av § 5 tredje ledd at to personer som bor fast sammen under ekteskapsliknende forhold, likestilles med ektefeller. Samboere omfatter både heterofilt og homofilt/lesbisk samliv. Partnerskap registrert etter lov 30. april 1993 nr. 40 likestilles med ekteskap, jf. partnerskapsloven § 3 annet ledd. Bestemmelsens virkefelt utvides med dette i forhold til gjeldende rett ved at også tidligere ektefelle mv. omfattes.

Etter bokstav b er både gjerningspersonens barn og barn til tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer beskyttet. “

Denne rettsoppfatninga hadde ei viss støtte i Rt. 2005 s. 929, der førstvoterande i premiss 14 uttalte

om forståinga av straffelova § 219 (slik straffebudet lød før endringa i 2005):

“Det springende punkt i saken er om vilkåret «ude af Stand til at hjælpe sig selv» også omfatter ektefeller. Jeg bemerker at det ikke er bestridt at samboere må likestilles med ektefeller, jf. straffeloven § 5 siste ledd, som riktignok gjelder et noe annet definisjonsspørsmål, sml. også straffeloven § 34 a siste ledd. Jeg er enig i at det også i forhold til § 219 må legges til grunn at samboere likestilles med ektefeller.”

Høgsterett kom i dom 31. mars 2011 til at straffelova § 219 første ledd bokstav a ikkje omfattar vald mot tidlegare sambuar, slik lovgjevar la til grunn ved endringa av § 219 i 2005, sjå premiss 18:

“I motsetning til hva lovgiver la til grunn ved endringen av straffeloven § 219 i 2005, mener jeg på denne bakgrunn at § 5 tredje ledd ikke gir lovhjemmel for å straffe mishandling av tidligere samboer etter § 219. Jeg tilføyer at dette er i tråd med det syn som er gjort gjeldende av Matningsdal, Norsk lovkommentar – Straffeloven, note 1743 (revidert mars 2011).”

Departementet føreslår difor å endre straffelova 1902 § 219 første ledd bokstav a og b slik at ordet “sambuar” uttrykkeleg går fram av lova. Den same endringa blir føreslege i straffelova 2005 § 282 om vald i nære relasjonar. Noverande sambuar er etter gjeldande rett i alle tilfelle omfatta av straffelova § 219 første ledd bokstav d “noen i sin husstand”, det same vil barna til noverande sambuarar kunne vere. Endringsframlegget tydelegger at også tidlegare sambuarar og barna til tidlegare og noverande sambuarar har det same vernet som tidlegare ektefeller, i samsvar med det som lovgjevar tidlegare har lagt til grunn. Departementet føreslår også ei tilføyning i straffelova 2005 § 282 bokstav b slik at barna til gjerningspersonen er omfatta i tråd med det som gjeld etter straffelova 1902 § 219 første ledd. Endringane vert føreslege sette i kraft straks.

5 Økonomiske og administrative konsekvensar

5.1 Endringa i straffeprosesslova

I *høyringsnotatet* punkt 8 vart det gjort greie for dei økonomiske og administrative konsekvensane av framlegget om ei etterforskningsplikt i tilfelle der barn under 18 år dør plutselig og uventa:

”Hovedformålet med lovforslaget er å bidra til å sikre at plutselige og uventede dødsfall hos barn under 18 år undersøkes nærmere med sikte på å avgjøre om det foreligger straffbart forhold som skal forfølges av det offentlige. Målet er å forebygge vold mot barn.

Aktuelle etterforskingsskritt i saker om plutselig og uventet barnedød uten mistanke om straffbare forhold vil kunne være undersøkelse av hvorvidt det foreligger synlige skader på barnet, manglende samsvar mellom skadens karakter og oppgitt skademekanisme, påfallende oppførsel hos foreldrene, andre særlige omstendigheter rundt dødsfallet, registersøk for å avdekke opplysninger om tidligere voldsutøvelse utøvet av en eller begge foreldre eller andre omsorgspersoner, registrerte barnevernssaker, husbråk med videre. I tillegg vil det nok være naturlig å gjennomføre avhør av de nærmeste pårørende og noen sentrale vitner. Ofte vil det trolig være hensiktsmessig at samtalen med de pårørende skjer hjemme, i alle fall om barnet døde der. Med foreldrenes samtykke vil det nok også være naturlig å fotografere stedet barnet døde.

Departementet legger til grunn at politiet etter omstendighetene også i dag vil foreta enkelte av disse undersøkelsene, men da for å avklare om det er rimelig grunn til å iverksette etterforsking, jf. straffeprosessloven § 224 første ledd, rapporten IS-1415 punkt 8 og riksadvokatens rundskriv 22. desember 1999 ”Etterforsking”.

Det vil trolig være aktuelt å involvere to til tre tjenestemenn i etterforskingen. Etterforskningsinnsatsen i de sakene hvor det ikke avdekkes noe som gir grunnlag for å videreføre saken som ordinær etterforskingssak vil meget sjelden overstige en til to dagsverk sam-

let i hver sak. Dette vil imidlertid kunne skje i noen distrikt der det er store reiseavstander. I tillegg kommer noe etterarbeid og noe arbeid med å treffe endelig påtaleavgjørelse. Saker hvor det er en reell mulighet for at det er begått en straffbar handling overfor barnet, er meget arbeidskrevende, også om saken henlegges. Avdekking av slike forhold er formålet med forslaget, men det er vanskelig å anslå hvor sannsynlig det er at forslaget vil føre til vesentlig flere saker, ettersom terskelen for å iverksette etterforsking etter gjeldende rett er lav.

Forslaget vil også kunne føre til noen flere straffesaker for domstolene, men ikke så mange at det kan forventes generelt å påvirke domstolenes saksbehandlingstid eller kreve ytterligere ressurser.

Av statistikk fra Statistisk sentralbyrå (se http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2009/helse) går det frem at det i 2008 ble registrert i alt 148 dødsfall blant barn mellom 1 og 17 år. Samme år døde 163 barn i løpet av sitt første leveår. Vel halvparten av barna under 1 år døde av lidelser oppstått i nyfødtperioden og bortimot 30 prosent av medfødte sykdommer, og 12 barn døde i krybbedød, jf. tabellen ”Dødsfall blant barn i første leveår, etter kjønn, alderstrinn og underliggende dødsårsak. Hele landet. 2008”. Tre barn mellom 1 og fire år døde i krybbedød, femti barn mellom 1 og 17 år mistet livet i voldsomme dødsfall, 33 barn mellom 1 og 17 år døde av ondartede svulster, og 16 barn døde av medfødte misdannelser, jf. tabellen ”Dødsfall blant barn, etter kjønn, aldersgruppe og underliggende dødsårsak. 2008”. I 2008 døde i alt 311 barn under 18 år, 204 av disse var mellom 0 og 4 år. I 2009 døde 192 barn i løpet av sitt første leveår, mot 180 barn i 2007, 185 barn i 2006 og 175 barn i 2005. Siden nedgangen i antall barn som døde i krybbedød på slutten av åttitallet (i 1990 døde 428 barn under ett år), har antallet barn som dør i løpet av sitt første leveår vært nokså konstant, og ikke oversteget 200 barn siden 2001). 140 barn mellom 1 og 17 år døde i 2007, og i 2006 døde 154 barn mellom 1 og 17 år. Etter tabellen

”Dødsfall blant barn, etter kjønn, aldersgruppe og underliggende dødsårsak. 2005” døde 152 barn mellom 1 og 17 år i 2005. Av disse døde 3 barn i krybbedød, og 64 mistet livet i voldsomme dødsfall. I hvor mange tilfeller dødsfallet var ”plutselig og uventet”, utover de tilfeller som er klassifisert som krybbedød eller symptomer ikke klassifisert andre steder, er det vanskelig å gjøre seg opp en mening om, utover at den hyppigste dødsårsaken for barn mellom 1 og 17 år er ulike sykdommer. Flere av barna under ett år døde også av tilstander og sykdommer oppstått i den perinatale periode eller av medfødte sykdommer. En stor gruppe av barn mellom ett og 17 år som dør, mister livet i såkalte ”voldsomme dødsfall”, som transportulykker, fallulykker, selvmord, og andre ytre årsaker til død – saker som det må antas at oftest etterforskes etter gjeldende regelverk.

Departementet anslår etter dette at antallet barn mellom null og 17 år som dør plutselig og uventet og uten at det foreligger mistanke om

straffbart forhold til ca. 30-50 i året, men understreker at dette anslaget er skjønnsmessig.

De økonomiske og administrative konsekvensene vil være begrensede, og departementet legger til grunn at forslaget kan gjennomføres innenfor gjeldende budsjетtrammer.”

Det har ikkje kome fram opplysningar under *høyringa* som endrar departementet sitt syn om at dei økonomiske og administrative konsekvensane av framlegget vil vere avgrensa, og at det kan gjennomførast innanfor gjeldande budsjетtrammer.

5.2 Endringane i straffelova 1902 og straffelova 2005

Dei foreslåtte endringane i straffelova 1902 og i straffelova 2005 skal bringe ordlyden i straffeboda i samsvar med tidlegare uttrykt lovgjevarvilje. Dei økonomiske og administrative konsekvensane vil vere avgrensa og endringane kan gjennomførast innanfor gjeldande budsjетtrammer.

6 Merknader til dei enkelte føresegnene

6.1 Til endringane i straffelova 1902

I § 219 første ledd bokstav a er det gjort framlegg om ei tilføyning for å klargjere at sambuarar nyter same vernet som ektefellar mot å bli utsett for vald i nære relasjonar. Med “samboer” meines to personar som lever saman i eit ekteskapsliknande forhold. Par som aldri har budd saman, er ikkje omfatta. Både homofile og heterofile sambuarforhold er omfatta. Framlegget omfatar både noverande og tidlegare sambuarar, så det er ikkje naudsynt å avgjere om partane for tida bur saman, så lenge det er klart at dei har gjort det tidlegare.

I § 219 første ledd bokstav b er det gjort framlegg om ei tilføyning for å klargjere at også slektningane i rett nedstigande line til tidlegare eller noverande sambuar er omfatta av føresegna, på same måte som slektningane i rett nedstigande line til tidlegare eller noverande ektefelle, sjå over om “samboer”.

6.2 Til endringa i straffeprosesslova

Det er gjort framlegg om ei tilføyning i straffeprosesslova § 224 fjerde ledd andre punktum. Endringa går ut på at det blir lovfesta ein rett for politiet til å etterforske tilfelle der barn under 18 år døyr plutseleg og uventa, utan omsyn til om det ligg føre mistanke om straffbart forhold. Denne retten skal kombinerast med ei plikt i instruks. Ei nærmare presisering av politiets etterforsningsplikt skjer også i instruks.

Vilkåret om at barnet skal ha døydd plutseleg og uventa inneber at naturlege dødsfall etter sjukeleie eller som av andre årsakar openbert ikkje har samband med straffbare handlingar, normalt ikkje vil vere omfatta av plikta. Dette kan

etter omstenda vere aktuelt om dødsfallet skjer på sjukehus eller annan institusjon.

6.3 Til endringane i straffelova 2005

I § 282 bokstav a er det gjort framlegg om ei tilføyning som klargjer at føresegna omfatar tidlegare og noverande sambuarar. I bokstav b er det gjort framlegg om ei tilføyning som klargjer at føresegna omfatar slektningane i rett nedstigande line til tidlegare eller noverande sambuar. Ordet “samboer” forstås på same måte som under merkna-dene til endringsframlegga i straffelova 1902 § 219 bokstav a og b, sjå foran. Departementet foreslår også ei tilføyning slik at barna til gjerningspersonen er omfatta av føresegna i tråd med det som gjeld etter straffelova 1902 § 219 første ledd bokstav b.

6.4 Til iverksetjingsføresegna

Departementet gjer framlegg om at endringane i straffelova 1902 og straffelova 2005 trer i kraft straks.

Tidspunktet for ikraftsetjing av endringa i straffeprosesslova vil bli tilpassa behovet påtalemakta har til å gi instruksar og gjere andre førebuingar.

Justis- og politidepartementet

til rår:

At Dykkar Majestet godkjenner og skriv under eit framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om endringar i straffeprosesslova mv. (etterforsningsplikt mv.)

Vi HARALD, Noregs Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjere vedtak til lov om endringer i straffeprosesslova mv. (etterforsningsplikt mv.) i samsvar med eit vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i straffeprosesslova mv. (etterforsningsplikt mv.)

I

I lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov § 219 skal bokstav a og b i første ledd lyde:

- a) sin tidligere eller nåværende ektefelle *eller samboer*,
- b) sin eller tidligere eller nåværende ektefelles *eller samboers* slektning i rett nedstigende linje,

II

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker § 224 fjerde ledd nytt andre punktum skal lyde:

Det samme gjelder når barn under 18 år dør plutselig og uventet.

III

I lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff skal § 282 bokstav a og b lyde:

- a) sin nåværende eller tidligere ektefelle *eller samboer*,
- b) sin *eller* nåværende eller tidligere ektefelles *eller samboers* slektning i rett nedstigende linje,

IV

- 1. Del I og III trer i kraft straks.
 - 2. Del II gjeld frå den tida Kongen fastset.
-

Vedlegg 1

Brev fra Justitieministeriet i Finland 26. april 2010 til Justis- og politidepartementet

Utredande av dødsorsak enligt finsk lag

Det Kongelige justis- og politidepartementet har bitt justitieministeriet om oppgifter gjällande finsk lagstiftning med avseende på utredande av dødsorsak og polisens eventuelle rätt att göra husrannsakan även i fall där misstanke om brott inte föreligger. Justitieministeriet har nedan kort redogjort för den finska lagstiftningen och praxisen i dylika fall.

Utredande av dødsorsak

Enligt finsk lag ska dödsfall alltid anmalas till polis eller läkare. I de fall då en person inte behandlats av läkare, eller om personen har avlidit överraskande, ska politen utreda dödsorsaken. Detta betyder inte att man misstänker något brott. Utredningen sker oavsett den avlidnes ålder. Politen avgör om vidare utredning av dødsorsaken ska göras genom rattsmedicinsk obduktion.

Politen tillkallas således i praktiken alltid då en person avlider t.ex. hemma. I praktiken tillkallas politen ofta av räddningstjansten. Politen har med stöd av politlagen rätt att få tillträde till en bostad då man misstänker att en person har avlidit.

Rätten att få tillträde till en bostad i samband med dödsfall har inte ansetts problematisk. Enligt grundlagens 10 § har var och en rätt till hemfrid. Enligt 10 § 3 moment kan genom lag bestämmas om åtgärder som ingriper i hemfriden och som är nödvändiga for att de grundläggande fri- och rättigheterna ska kunna tryggas eller för att brott ska kunna utredas.

Enligt grundlagsutskottets praxis kan man begrænse en grundrättighet under vissa forutsättningar; begrænsningen skall vara snäv, den skall vara precist formulerad i lag och den skall uppfylla ett godtagbart syfte. Ytterligere krævs att begrænsningen inte är oproporsjonerlig i forholdende till sitt syfte. Stadgandet i politlagens 15 § uppfyller dessa kriterier.

Praxis i Finland gjällande begrænsning av grundrättigheterna i grundlagen motsvarar i hög grad stadgandena i Europakonventionen og Europadomstolens praxis. Enligt justitieministeriets oppfattning uppfyller politlagens 15 § även Europakonventionens krav.

Nedan återges kortfattat de centrala lagrummen:

Lag om utredande av dødsorsak (459/1973)

Enligt 1 § (11.12.2009/1065) lagen om utredande av dødsorsak ska dödsfall genast anmälas hos läkare eller politen.

För utredande av dødsorsak skall politen verkställa undersökning,

- 1) då det icke är känt, att döden fororsakats av sjukdom, eller då den avlidne icke under sin sista sjukdom behandlats av läkare;
- 2) då döden förorsakats av brott, olycksfall, självmord, förgiftning, yrkessjukdom eller vårdåtgärd eller då det är anledning att befara, att döden föranletts av någon sådan orsak; eller
- 3) då dödsfall eljest inträffat överraskande.

Vid undersökningen skall läkares bistånd vid behov anlitas (lagens 7 §).

Framgår i 7 § avsedda omständigheter vid medicinsk obduktion, skall den läkare som utför obduktionen omedelbart underrätta politen om saken (lagens 8 §).

Kan dødsorsaken icke fastställas på basen av den läkares utlåtande, som verkställt yttre likbesiktning, och av andra vid undersökningen framkomna omständigheter, skall rattsmedicinsk obduktion verkställas innan den avlidne får begravas eller liket överlåtas till universitet eller annan högskola i och för medicinsk undervisning eller forskning (lagens 9§).

Förordnandet om verkställande av rattsmedicinsk obduktion ges av chefen för politisrättningen eller chefen for centralkriminalpolitens eller av

en av dem utsedd polis inom befälet, av en åklagarmyndighet, en domstol eller Institutet for hälsa och välfärd (lagens 10 §).

Förordning om utredande av dödsorsak (948/1973)

Dödsfall skall ofördröjligen anmälas i första hand hos den läkare, som har behandlat den avlidna under hans sista sjukdom, eller hos läkare vid hälsovårdscentralen eller hos polisen på dödsorten (förordningens 1 §).

Besluter polisen att i 7 § lagen om utredande av dödsorsak avsedd undersökning för utredande av dödsorsak ej skall verkställas, skall polisen anmäla dödsfallet hos ovan i 1 § avsedd läkare (förordningens 2 §).

Polislagen (493/1995)

I syfte att bistå någon, finna en försvunnen person eller utreda ett dödsfall har en polisman rätt att få tillträde till en bostad eller en annan plats och där företa behövlig husrannsakan, om det är skäl att befara att någon befinner sig i livsfara, att hans hälsa hotas, att han fallit offer för ett brott eller en olyckshändelse eller om han annars kan förmodas vara i behov av omedelbar hjälp eller kan förmodas ha avlidit (lagens 15 §).

Vi hoppas ovanstående information är till hjälp. Ifall ni önskar ytterligare upplysningar ber vi er vänligast kontakta lagstiftningsrådet Camilla Busck-Nielsen.

Pekka Nurmi
Överdirektör

Camilla Busck-Nielsen
Lagstiftningsråd

Vedlegg 2**Brev fra Justitiedepartementet i Sverige 27. april 2010 til
Justis- og politidepartementet****Ang. Undersøkingar av omstændigheter vid
dödsfall på späd- och småbarn, utan misstanke
om brott. Ref. 201004114 ES KES/LB/bj.**

Enligt Socialdepartementet finns det inom hälso- och sjukvården inga nationella riktlinjer som säger att det ska genomföras undersökning av platsen för dödsfallet, när ett späd- eller småbarn plötsligt och oväntat dött.

I Sverige handläggs plötsliga och oväntade dödsfall på späd- eller småbarn på samma sätt

som andra dödsfall. Det betyder att det döda barnet skickas på obduktion för att klargöra orsaken till dödsfallet. Om det därigenom, eller av någon annan anledning, uppstår misstanke om att ett brott begåtts tas beslut om att inleda förundersökning. En självklar del i en sådan förundersökning är husrannsakan och undersökning av platsen för dödsfallet.

Hälsningar
Pontus Fälldin

Vedlegg 3**Brev fra Justits- og Menneskerettighedsministeriet i Island
31. mai 2010 til Justis- og politidepartementet****Isländsk lagstiftning angående undersøkelse
när späd- eller småbarn dör oväntad eller
plötslig död**

Med hänvisning till ert brev av den 22 mars 2010 om isländsk lagstiftning angående undersøkelse när späd- eller småbarn dör oväntad eller plötslig död.

Enligt Islands straffprocesslag nr. 88/2008, artikel 52(2), ska polisen undersöka alla dödsfall, försvunna personer och andra olyckor, även om det inte finns anledning att anta att ett brott har begåtts. Enligt denna artikel ska polisen undersöka samtliga fall av plötslig och oväntad död av späd- eller småbarn, t.ex. när barnets sjukdomshistoria eller förhållandet på fyndplatsen inte kan förklara dödsfallet. Om den avlidnes anhöriga, t. ex. föräldrar, nekar tillgång till huset eller fyndplatsen, kan polisen söka samtycke hos domstol, jfr. kapitel XV i straffprocesslagen.

Undersökning av liket sker i samarbete med en utnämnd överläkare från den lokala vårdcen-

tralen eller en annan läkare som nomineras av överläkaren, och/eller rättsläkare enligt beslut av polisen. Om dödsorsaken inte kan fastställas genom rättsmedicinsk likbesiktning skall undersökningen göras i form av rättsmedicinsk obduktion, jfr. artikel 87 i straffprocesslagen. Om inget samtycke fås av den avlidnes anhöriga eller andra närstående personer skall domstol ta beslut om rättsmedicinsk obduktion. En rättsmedicinsk obduktion får därför genomföras, även om åtgärden strider mot de närståendes inställning.

Personalen som undersöker dödsfallet är erfarna och utbildade som poliser eller kriminalinspektörer. Rättsmedicinsk undersökning skall utföras av arbetserfarna läkare, ofta utbildade som husläkare. Läkaren som genomför rättsmedicinsk obduktion skall vara specialiserad i patologi.

Fyrir hönd ráðherra

Bryndís Helgadóttir Guðlaug Jónasdóttir

Vedlegg 4

Brev fra Ministerie van Justitie i Nederland 3. juni 2010 til Justis- og politidepartementet

Coercive scene-of-death investigations without suspicion of a criminal offence

I am happy to hereby comply with your request for information, contained in your letter of 25 March 2010 (reference 201004114 ES HLB/rd), concerning the investigation in the Netherlands of unexpected deaths of children without the suspicion of a crime.

The Dutch Ministry of Justice is currently engaged in preparing a similar procedure. This NODO procedure, Closer Investigation into the Cause of Death, is primarily intended to establish the cause of death of deceased minor children (children below the age of 18), which involves an unexplained death. Establishing the cause of death and charting the circumstances and factors that have caused the death will make it possible to draw a substantiated conclusion concerning the nature of the death: a natural or an unnatural death. Further investigation also makes it possible to discover causes of death related to child abuse and neglect. This procedure has a neutral, non-judicial character and will have its legal basis in an amendment of Dutch legislation, namely the Dutch Burial and Cremation Act. This procedure concerns cases in which there is no suspicion of a crime nor a suspicion of an unnatural death. If the

parents do not consent to the performance of the procedure, alternative consent may be obtained from the courts. The procedure is performed by medical specialists.

A Dutch doctors' association has recently issued an opinion which describes how this procedure might be structured. An external consultancy agency is currently charting the implementation costs of the above after which the Ministers will assess whether and how the implementation of this procedure should be handled. The Minister of Health, Welfare and Sport and the State Secretary for the Interior and Kingdom Relations are involved in this project.

At this time I am unable to answer the other questions contained in your letter. I would most certainly be willing to inform you in more detail of the above at a later stage. Until that time, I am naturally willing to answer any other questions you may have and you may contact Ms Zeevaart to do so. I would also like you to inform me how the relevant process is implemented further in Norway.

Yours sincerely,

R.R. ter Kuile

Director Judicial Youth Policy

Vedlegg 5

Brev fra Ministry of Justice i Storbritannia 20. juli 2010 til Justis- og politidepartementet

Scene-of-death investigations following the death of a child

Thank you for your letter of 25 March. I am very sorry for the time it has taken to respond to your inquiry: as I have been discussing by e-mail with your colleague. Ms Tonje Ruud, your original letter seems not to have arrived here at the Ministry of Justice. I have now had the opportunity of consulting the relevant authorities here in the United Kingdom, and am now able to provide you with the information you requested.

I regret, however, that our national system for investigating the death of a child is quite complex. Not only does it involve various agencies working together, but there are also two different processes depending on whether there is suspicion of criminal activity. I have therefore provided you with some background information as well as specifically answering your queries.

Cases in which there is no suspicion of a criminal act

The authorities would only search a place of death where they feel there is suspicion of criminal activity.

The Children Act 2004 places a statutory requirement on local authorities in England to set up Local Safeguarding Children Boards (LSCBs). One of the functions of LSCBs is to review the deaths of all children who are normally resident in their area. This function is set out in Regulation 6 of the Local Safeguarding Children Boards Regulations 2006¹; it became mandatory in April 2008, although LSCBs had been able to do this since 2006. Chapter 7 of the 2010 Government publication *Working Together to Safeguard Children*² sets out the guidance to be followed by LSCBs.

There are two interrelated processes for reviewing child deaths, for which *Working Together to Safeguard Children* sets out detailed guidance:

- a rapid response by key professionals working together to enquire into and evaluate every unexpected child death; and
- an overview of all child deaths undertaken by a panel of professionals under the auspices of the LSCB.

The latter child death review will take evidence from those people who were involved in the care of the child immediately before and at the time of death. Other sources may include the coroner (who has a statutory duty to inquire into violent or unnatural deaths and sudden deaths of unknown cause). There would not be a search of the place of death as there is no suspicion of criminal activity.

The key objectives of reviewing all child deaths are learning, improvement and change in order to improve the health, safety and well being of children and to reduce the future incidence of preventable child deaths. The reviews focus on learning lessons and are intended neither to establish the cause of death nor to place blame for the death on individuals.

The members of the LSCB consists of senior members from different services and agencies in the local area, including the independent and voluntary sectors. This could include professionals able to contribute to the discussion of certain types of death, such as for example a fire fighter for deaths involving house fires. In addition, the Board receives input from experts, including for example the designated nurse or doctor.

¹ Statutory Instrument No. 2006/90: <http://www.uk-legislation.hms.gov.uk/si/si2006/20060090.htm>

² <http://publications.dcsf.gov.uk/default.aspx?PageFunction=productdetails&PageMode=publications&ProductId=DCSF-00305-2010>

Cases in which there is suspicion of a criminal act

In the case of a suspicious or unexpected death, a criminal investigation would take place in addition to the Child Death Review. The agencies involved in the two investigations are obligated to share information where appropriate.

Where there is suspicion of criminal activity, an examination of the crime scene will take place. This examination will be conducted by the police, who are the only agency within the UK that has the authority to search an individual's property.

The police must ask the owner of the property (usually the child's parents) for permission to search the property before doing so. If the owner refuses to allow the police to search the property, the police can exercise powers under common law, or under the Police And Criminal Evidence Act 1984. The police are required to apply for a search warrant, which if obtained permits the Police to enter the property.

In general the police do not have the right to enter a person's house or other private premises without their permission or a warrant. However, they can enter without a warrant:

- when in close pursuit of someone who has committed, or attempted to commit, a serious crime;
- to quell a disturbance;
- if they hear cries for help or of distress; or
- to enforce an arrest warrant.

Although the police have no power to search premises without a warrant unless they have obtained the permission of the person concerned, they may do so where the delay caused by obtaining a warrant would be likely to defeat the ends of justice; this may include, for example, the risk that evidence will be destroyed or removed.

A search warrant authorises the police to enter premises on one occasion only.

I hope that I have fully answered your queries, but if you have any further queries please feel free to contact me.

With very best wishes,

Rob Linham

*Head of Litigation, Legislation and
the Council of Europe*

Vedlegg 6

**Brev fra Bundesministerium der Justiz i Tyskland
9. august 2010 til Justis- og politidepartementet****Coercive scene-of-death investigations
without suspicion of a criminal offence**

In response to your request regarding German legislation on coercive scene-of-death investigations allow me to make the following remarks:

At the federal level, there do not exist any regulations requiring an examination of the scene-of-death in cases of sudden and unexpected infant death. In non-criminal cases, the legislative competence for such a regulation falls to the *Länder*.

The German Constitution, the *Grundgesetz*, determines in its Article 13 paragraph 1 the inviolability of the home. Searches may be authorised only by a judge or, when time is of the essence, by other authorities designated by the laws" (s. paragraph 2). "Searches" means the purposive searching by governmental authorities for subjects or objects or the examination of facts (fact-finding) hid by the owner. The latter would describe the situation of a coercive scene-of-death investigation in case of sudden death of small children where official authorities enter the home against the owner's will. Searches are by Constitution only

allowed in the manner described by the laws. It is not explicitly stated in Article 13 of the *Grundgesetz* that searches of homes are only admissible in the case of the suspicion of a criminal offence, although it is the condition for acoustical surveillance of homes (s. paragraph 3). The searching of somebody's home, however, is a profound interference with basic rights which can only be justified by the protection of fundamental interests, e.g. the protection of life or criminal justice. Also, it needs the rigorous compliance with the principle of proportionality. Therefore, the searching of somebody's home by official authorities without any suspicion of a criminal offence would be very questionable regarding the constitutional protection of the inviolability of home. In our view, the same principles apply to article 8 of the European Convention on Human Rights.

I hope this short overview of the legal situation in Germany can be of assistance. I apologize for the delay in answering your request and am at your disposal in case you have further questions or require additional information.

Yours sincerely,

Vedlegg 7

**Brev fra Justitsministeriet i Danmark 21. september 2010
til Justis- og politidepartementet**

Justitsministeriet har modtaget Justis- og Politidepartementets brev af 22. marts og 21. maj 2010, hvor Justis- og Politidepartementet anmoder om oplysninger om de danske regler vedrørende spædbørnsdødsfald.

Justitsministeriet kan i den forbindelse oplyse, at der ikke findes særlige regler i den danske lovgivning om spædbørnsdødsfald, hvorfor sådanne dødsfald behandles efter de generelle regler om ligsyn og obduktion, som findes i sundhedslovens afsnit XIII.

Det følger af sundhedslovens § 178, at der foretages ligsyn af en læge til afgørelse af, om dødsfald er indtrådt. Ved ligsynet skal dødsteget iagttages, og døds måde og dødsårsag så vidt muligt fastslås.

I sundhedslovens § 179 nævnes nogle situationer, hvor den læge, der tilkaldes i anledning af dødsfald, skal give indberetning til politiet, her-

under når døden er indtrådt pludseligt og ikke er forudset af lægefaglige grunde (nr. 3), og når det i øvrigt ikke med sikkerhed kan udelukkes, at dødsfaldet skyldes et strafbart forhold, selvmord eller ulykkestilfælde eller dødsfaldet af andre grunde skønnes at have politimæssig interesse (nr. 7).

Det følger af sundhedslovens § 180, at der som hovedregel altid iværksættes retslægeligt ligsyn i de tilfælde, der er nævnt i § 179. Da et spædbarnsdødsfald i hjemmet som udgangspunkt aldrig kan udelukke ovennævnte tilfælde, vil et retslægeligt ligsyn som udgangspunkt altid finde sted. I den forbindelse vil politiet tillige foretage en afhøring af de nærmeste pårørende med henblik på at klarlægge dødsårsagen og døds måden.

Med venlig hilsen
Moya-Louise Lindsay-Poulsen

Vedlegg 8**Brev fra Ministère de la Justice i Frankrike 16. mars 2011
til Justis- og politidepartementet****Demande de renseignement-enquête mort
subite du nourrisson**

Chère Madame,

Je fais suite aux différents courriers adressés à notre ministère et vous prie de trouver les éléments de réponse qui viennent de m'être transmis par notre Direction des affaires criminelles. Je vous prie en tout premier lieu de bien vouloir nous excuser pour la réponse tardive à cette demande de renseignements, qui a demandé l'expertise de plusieurs bureaux.

Après recherches, il semble que le problème soulevé par le ministère de la justice norvégien ne concerne pas la direction des affaires criminelles et des grâces mais plutôt le ministère de la santé car l'hypothèse envisagée est celle où il n'y a pas de suspicion de crime, ni enquête judiciaire (recherche des causes de la mort).

En effet, la proposition du Parlement norvégien consiste à instaurer systématiquement, en cas de décès subi d'un enfant de moins de trois ans à la maison, des contrôles administratifs contraignants alors même qu'une enquête pénale n'est pas envisagée.

En France, lorsque le médecin qui a constaté le décès n'a pas émis d'obstacle médico légal, le judiciaire n'intervient pas et la liberté des parents est totale.

La direction des affaires criminelles et des grâces et notamment le bureau de la santé publique,

du droit social et de l'environnement, n'a donc aucune expertise particulière à apporter en la matière à l'exception d'un décès survenu dans un contexte de soins, hospitaliers ou à domicile, soins ou défaut de soins susceptibles d'engager la responsabilité pénale du médecin ou du personnel soignant.

Il conviendrait dès lors de consulter le ministère de la santé et plus précisément la Direction générale de la santé (DGS) pour plus de précisions. Nous sommes cependant en mesure de vous indiquer que les seuls contrôles administratifs contraignants qui existent dans le droit actuel de la santé publique et qui sont exercés avant même la constatation d'une infraction pénale, sont liés à l'existence préalable de réglementation ce qui n'est pas applicable au cas d'espèce. Par ailleurs, ces contrôles sont soumis à des conditions très strictes, notamment pour ce qui concerne l'accès au domicile, qui ne peut se faire qu'avec l'accord du Juge des libertés et de la détention.

Nous espérons que ces éléments répondront à votre attente.

Bien cordialement,
Delphine AGOQUET
Chef du bureau de droit comparé
Service des Affaires Européennes et
Internationales
Secrétariat Général
Ministère de la Justice
